

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Anna Langerová

**Jan Nepomuk říšský hrabě Nostitz-Rieneck
Život a vojenská kariéra v době napoleonských válek**

**John Nepomuk imperial count Nostitz-Rieneck
Life and military career during the Napoleonic Wars**

Praha 2011

vedoucí práce: Prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu prof. PhDr. Ivanu Šedivému, CSc. za podnětné rady a připomínky v průběhu zpracování mé práce.

A dále své rodině za morální podporu.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne

Anna Langerová

Anotace

Práce se zabývá kariérou šlechtického důstojníka v období napoleonských válek, která je zkoumána na základě životního osudu Jana Nepomuka, říšského hraběte Nostitze-Rienecka. Průběh služby je rozčleněn na tři základní okruhy. Počátek kariéry, hlavní služba a závěr, přičemž práce je zpracovávána chronologicky podle válek s revoluční a napoleonskou Francií. Práce je dále doplněna o kariéry Karla ze Schwarzenberga a Václava Radeckého z Radče, jež jsou natolik rozdílné, že se vymykají zaběhlému rámci.

Klíčová slova: napoleonské války, šlechtický důstojník, Jan Nepomuk říšský hrabě
Nostitz-Rieneck, Karel ze Schwarzenberga, Václav Radecký z Radče

Annotation

This thesis deals with career of nobleman officer in the age of Napoleonic wars. Career is examined on the destiny of John Nepomuk imperial count Nostitz-Rieneck. Career is divided into three basic parts. Beginning of career, main service and end of career. Thesis begins and tracks wars with France to the end of Napoleonic Wars. Career of John Nepomuk is completed with careers of Charles of Schwarzenberg and Wenceslaw Radecký of Radec.

Key words: Napoleonic wars, nobleman officer, John Nepomuk imperial count Nostitz-Rieneck,
Charles of Schwarzenberg, Wenceslaw Radecký od Radče

Obsah

Úvod.....	6
1) Historie rodu Nostitz a Nostitz-Rienecků.....	12
2) První roky vojenské kariéry.....	17
2.1) Vzdělání.....	17
2.2) Řád Marie Terezie	19
3) Válka s Tureckem.....	24
3.1) Jan Nepomuk ve válce s Turky	24
4) První koaliční válka.....	27
5) Druhá koaliční válka.....	30
6) Válka roku 1805.....	33
6.1) Bitva u Slavkova.....	37
7) Válka roku 1809	41
7.1) Počátek tažení.....	41
7.2) Aspern.....	43
7.3) Wagram	44
8) Válka s poslední koalicí.....	46
8.1) Podzimní tažení 1813	46
8.2) Bitva u Lipska.....	49
9) Poslední měsíce napoleonských válek.....	51
Závěr	54

Úvod

Velká francouzská revoluce a napoleonské války představují předěl v dějinách lidstva, přičemž reformami prošly v tomto období i armády. Jako jedna z prvních se změnila armáda francouzská, kterou následovaly i ostatní evropské armády. Ani habsburská tak nebyla výjimkou.

Habsburská armáda procházela určitými reformami již za vlády Marie Terezie a Josefa II. Oba panovníci se snažili o prosazení dominantního vlivu státu na vojenství, což se projevovalo například ve snaze potlačit co nejvíce práv majitelů pluků, a to až do té míry, kdy bude tato funkce zcela zrušena. Dále Marie Terezie přispěla založením jak důstojnického učiliště ve Vídeňském Novém Městě, tak vojenského Řádu Marie Terezie. Josef II. se v rámci svých reformních počínů také věnoval armádě. Prosazoval například menší množství sloužících vojáků v období míru, přičemž se mělo dbát o vysoký počet záložníků, kteří měli v případě vypuknutí vojenského konfliktu doplnit armádní stavy. Vojáky měla ke vstupu do vojska nadále motivovat spíše myšlenka vlastenectví než žoldu. Josef II. se v neposlední řadě také zasazoval o zlepšení situace rodin vojáků například tím, že vojenské děti měly být vyučovány ve veřejných institucích.

I přes reformy, kterými armáda prošla, zůstávala v porovnání s revoluční a později napoleonskou armádou značně tradiční, což se později projevilo i v nesčetných porážkách.

Dalším reformátorem byl arcivévoda Karel. Jedním z jeho hlavních cílů bylo, aby vojáci vstupovali do armády dobrovolně a aby tedy službu nepovažovali za těžký trest. Proto Karel zaměřil své reformy jak na mužstvo, tak i na důstojníky.

Důstojnický sbor měl být podle arcivévody Karla především vzdělaný a dobře informovaný. Z toho důvodu přikročil Karel k vydávání různých informačních materiálů, ve kterých seznamoval důstojníky například s napoleonskou taktikou a strategií. Dále postupně vypracovával služební předpisy, výcvikové řády a také se stal zakladatelem válečného archivu, válečné knihovny a periodika *Österreichische Militärische Zeitschrift*, jež v Rakousku vychází až do dnešních dnů.

Reformy, které se týkaly samotného mužstva, měly hlavně zamezit krutému zacházení s vojáky. Celkově se Karel snažil o zlepšení situace řadových vojáků, například v roce 1802 omezil brannou povinnost na osm až dvanáct let, přičemž délka trvání služby se odvíjela od druhu zbraně, u které voják sloužil. Dále humanizoval vojenské trestní právo a od důstojníků vyžadoval slušné zacházení s mužstvem.

Karel se ovšem musel soustavně potýkat s nepřátelským prostředím na vídeňském dvoře, a tak byl vlastně neustále nucen bojovat na dvou frontách. Jednak proti „zahraničnímu“ nepříteli, jednak proti nepříteli ve vlastních řadách. Své působení v armádě byl donucen definitivně ukončit roku 1809, po prohrané bitvě u Wagramu.

Zajímavá je otázka postavení šlechticů ve vojsku. Podíváme-li se na francouzskou armádu, je zřejmé, že v revoluční a napoleonské armádě nebyl z počátku statut šlechtice určujícím faktorem v průběhu budování vojenské kariéry. Napoleon Bonaparte, sám člen nižší šlechty, totiž nerozděloval své podřízené podle třídního klíče, nýbrž podle jejich schopností a zkušeností. Francouzským maršálem se tak mohl stát například i syn hospodského. Ovšem i ve francouzské armádě je postupně možno vysledovat snahy o vytváření nové šlechty. Napoleon nejenže povyšoval své nejlepší velitele do vysokých hodností, ale spolu s povýšením důstojníci velice často obdrželi i nějaký šlechtický titul, čímž se postupně vytvářela nová aristokracie podle starého uspořádání. Návrat ke starým pořádkům, který ve skutečnosti představuje naprosté popření idejí Velké francouzské revoluce, je zřejmý i z Napoleonovy snahy povznést svou vlastní rodinu mezi evropské panovnické dvory.

V habsburské armádě hráli šlechticí důstojníci stále důležitou roli a nejednalo se pouze o důstojníky habsburské monarchie. Především v období první a druhé koaliční války se v armádě uplatnilo velké množství šlechtických emigrantů, kteří bojovali proti Francii. Armáda tak získala svérázný mezinárodní charakter.

Hlavní cílem této bakalářské práce je ukázat na příkladu životního osudu Jana Nepomuka říšského hraběte Nostitze-Rienecka vojenskou kariéru šlechtice v období napoleonských válek.

Jan Nepomuk pocházel z významného šlechtického rodu a téměř celý svůj život zasvětil vojenské službě. Představuje šlechtice, který sice velmi rychle postupoval po kariérním žebříčku, ale nikdy nedosáhl takového postavení, jakým se mohl chlubit například Karel kníže ze Schwarzenberga, popřípadě Václav Radecký z Radče.

Kariéra šlechtického důstojníka může být zkoumána a hodnocena z několika hledisek. Jedním z významných fenoménů se stává rychlost, s jakou aktér postupoval v hodnostním žebříčku, přičemž by za úspěšného důstojníka měl být považován ten, který v nejkratší době dosáhl nejvyšší možné hodnosti.

Dalším faktorem je samotná rodina šlechtice, neboli otázka, do jaké míry byla kariéra ovlivněna příslušností k významnému šlechtickému rodu a jménem, které aktér nosil. Domnívám se, že je tento fakt téměř bez debat. Jen těžko mohl někdo přehlížet syna knížete ze Schwarzenbergu. Ovšem rozhodně není možné jednoznačně tvrdit, že všichni nositelé

zvučných jmen měli kariéru zajištěnou pouze z tohoto důvodu. Je nesporné, že se mezi nimi vyskytovali velice talentovaní muži, kteří byli takřkajíc na svém místě. To můžeme ostatně vidět na případě arcivévodů Karla nebo Karla ze Schwarzenberga.

Dále je zajímavé sledovat, jak daleko mohl šlechtický důstojník ve své kariéře postoupit. Ve skutečnosti byly každému předem vytýčeny jisté hranice, které teoreticky neměl určitý aktér překročit. Kupříkladu Jan Nepomuk pocházel sice z vysoké aristokracie, ovšem prestiž schwarzenberského domu byla větší, z toho důvodu bylo velice nepravděpodobné, že Jan Nepomuk postoupí ve své kariéře dále než Karel ze Schwarzenberga. Naproti tomu Karel zase nemohl očekávat, že se mu dostane stejného kariérního postupu, jako například arcivévodovi Karlovi. Toto je pravidlo, které platilo v habsburské armádě. Ovšem můžeme nalézt i výjimky. Jednou z nich je například Václav Radecký z Radče. Ten sice pocházel z kruhů nižší šlechty, ale díky svým schopnostem si vybudoval obdivuhodnou kariéru, ve které dosáhl o mnoho vyššího postu, než se mu podle výše zmíněného pravidla mělo podařit.

Dále jsem vojenskou kariéru Jana Nepomuka konfrontovala ještě se dvěma vojenskými kariérami, které jsou velice odlišné a zcela se vymykají běžnému rámci.

První sledovanou osobností je již výše zmíněný Karel kníže ze Schwarzenberga, jehož kariéra je specifická. V jeho případě se totiž nejedná pouze o vojenskou kariéru. Karel byl znám a svými nadřízenými využíván i jako výborný diplomat. Z toho důvodu byla jeho vojenská kariéra poněkud specifická. Tato jeho dvojakost se také stala jedním z důvodů, proč ve svém postupu došel tak daleko.

Druhým důstojníkem, jehož budu srovnávat s Janem Nepomukem, je Jan Josef Václav Radecký z Radče. Ten sice také pocházel ze šlechtické rodiny, ovšem v prestižnosti ani v bohatství se nedala srovnávat se Schwarzenbergem nebo Nostitzem. Svě postavení si tedy musel Radecký vybudovat sám, bez pomoci jména rodiny nebo vlivných příbuzných. V práci tedy zaujímá pozici jakéhosi „selfmademana“, za jehož postupem nestojí rodina, ale vlastní úsilí, cílevědomost, nadání a tvrdá práce. Jelikož se ovšem jedná o šlechtice, neocitl se samozřejmě nikdy v pozici obyčejného vojáka.

Literárních pramenů k tomuto období je nepřehledné množství, proto bych zde zmínila pouze několik titulů.

Jako první bych ráda uvedla práci Milana Švankmajera zabývající se Čechami na konci napoleonských válek.¹ Publikace je kvalitně zpracovaná a popisuje události, jež proběhly na našem území v posledních pěti letech napoleonských válek, kdy získaly české země v Evropě opět významné postavení. Dále nelze u tohoto autora pominout monografii,

¹ Milan ŠVANKMAJER, Čechy na sklonku napoleonských válek. 1810–1815, Praha 2004.

jež se věnuje bitvě u Přestanova a Chlumce.² Práce pojednává o bitvě, jež těsně předcházela střetnutí u Lipska, a podává zajímavý popis průběhu boje.

Dále bych zde uvedla dílo Pavla Běliny, které se sice nedotýká tématu napoleonských válek, i přesto je ale pro tuto práci významné. Jedná se o biografii generála Laudona.³ Důležitá je především poslední část publikace, která se věnuje působení Laudona ve válce s Turky. V práci jsem se zabývala šlechtickými důstojnickými kariérami. Většina z důstojníků, kteří působili v napoleonských válkách, začínala svoji kariéru právě ve válce s Turky. Publikace Pavla Běliny podává podrobný a srozumitelný popis této války jak z vojenského, tak z politického hlediska.

Problematické Velké francouzské revoluce se věnovala například Daniela Tinková,⁴ jež svoji publikaci rozdělila do dvou oddílů. Především ve druhé části své práce se zabývá zajímavou otázkou změny, kterou měla přinést společnosti Velká francouzská revoluce. Podle autorky prodělala společnost změnu téměř ve všech svých odvětvích, jako například v kultuře, hospodářství, vědě, školství, umění, literatuře a v neposlední řadě prošel proměnou i jazyk.

Osobnost maršála Radeckého je předmětem mnoha historických textů, mezi nejznámější patří nespíše práce Petra Havla a Andreje Romaňáka.⁵ Jedná se o velmi kvalitně zpracovanou biografii maršála Radeckého, která se většinou opírá o sekundární literaturu. Dílem podobného charakteru je monografie Franze Herreho.⁶

V případě maršála Radeckého je dále možno čerpat i ze starších publikací, jako například z knihy Ferdinanda Čenského,⁷ popřípadě Otakara Frankenberga.⁸

V případě sledování osudů Karla ze Schwarzenberga poslouží především jeho biografie z pera Josefa Hanesche.⁹ Jedná se o erudovanou publikaci založenou na pečlivém studiu archivních materiálů uložených ve schwarzenberském rodinném archivu.

Dále je zajímavé sledovat Schwarzenbergovu osobnost na základě dopisů, které zasílal své ženě během válečných tažení. Tato korespondence vyšla knižně pod názvem *Briefe des Feldmarschalls Fürsten Schwarzenberg an seine Frau 1799–1816*. Jedná se o soubor dopisů, ve kterých kníže popisuje své ženě průběh tažení, popřípadě výkon své diplomatické služby. Umožňuje nám tak alespoň nepatrně nahlédnout do svého myšlenkového světa.

² Milan ŠVANKMAJER, *Bitva u Přestanova a Chlumce 29. – 30. srpna 1813, Ústí nad Labem 1955.*

³ Pavel BĚLINA, *Generál Laudon. Život ve službách Marie Terezie a Josefa II, Praha 1993.*

⁴ Daniela TINKOVÁ, *Revoluční Francie 1787–1799, Praha 2008.*

⁵ Petr HAVEL – Andrej ROMAŇÁK, *Maršál Radecký. Vojevůdce pěti císařů, Praha 2000.*

⁶ Franz HERRE, *Radecký nejoblíbenější polní maršál a jeho pohnutá doba, Brno 1997.*

⁷ Ferdinand ČENSKÝ, *Knihovna vojnův Rakousko-uherských. Vlastenecké pamětihodné rozličnosti, Těšín 1876.*

⁸ Otakar FRANKENBERGER, *Václav Radecký z Radče, Praha 1990.*

⁹ Josef HANESCH, Karel I. Filip, kníže Schwarzenberg, polní maršál, České Budějovice 2003.

S Karlovou korespondencí pracoval i Jan Bedřich Novák,¹⁰ ten se zasloužil o sestavení Karlovy biografie na základě jeho korespondence.

Během psaní práce jsem využila pramenů, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Plzni. Obsahuje materiály z rodinného archivu Falknovské větve Nostitz-Rienecků z období let 1364–1945. V rámci tohoto fondu jsou uloženy i archiválie týkající se osoby Jana Nepomuka. Bohužel fond textů vztahujících se k Janu Nepomukovi není příliš obsáhlý. K sepsání této práce jsem využila pouze opisy několika listin z válečného archivu ve Vídni, které se ve fondu nachází. K podrobnému bádání okolo osoby Jana Nepomuka by bylo nutné navštívit válečný archiv ve Vídni, což pro mne v rámci zpracovávání této bakalářské práce není splnitelné.

Oficiální životopis Jana Nepomuka vydal Johann Schels roku 1843. Vyšel pod názvem *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek, k.k. Feldmarschall-Lieutenant*. Životopis se zakládá na dokumentech vztahujících se k osobě Jana Nepomuka zachovaných ve vídeňském válečném archivu.

Pro dokreslení doby je z vydaných pramenů přínosná například kniha českého písmáka Františka Vaváka,¹¹ která je zajímavou sondou do doby napoleonských válek z pohledu lidového.

Nahlédnout do polské problematiky nám umožnila Anna Potocká¹² díky pamětem, které po sobě zanechala. Jedna se o velice čtivé dílo, které jasně formuluje naděje na znovuoobnovení Polského státu, které byly vkládány do vůdčí osobnosti Napoleona Bonaparta.

Poslední vydaný pramen, který je nutno zdůraznit, se týká osoby Napoleona Bonaparta a byl napsán jeho komořím.¹³ Při čtení tohoto textu je ovšem nutno zohlednit to, že byl vytvořen účelově jako obhajoba osoby Napoleona Bonaparta, což ostatně sám autor v úvodu uvádí. Z toho důvodu je nutné tento pramen vždy podrobit důsledné kritice, jelikož se jeho autor místy neubrání zaujatosti.

Práce je biografií Jana Nepomuka, která je zasazena do širších dobových souvislostí. Na příkladě vojenské kariéry Jana Nepomuka je zároveň ukázána typická kariéra šlechtického důstojníka v období napoleonských válek. Určující prvky jsou dokládány i na základě komparace s kariérami Karla ze Schwarzenberga a Václava Radeckého z Radče.

¹⁰ Jan Bedřich NOVÁK, *Polní maršál Karel kníže ze Schwarzenberga. Historický portrét podle rodinné korespondence*, Praha 1913.

¹¹ Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770–1816, k vydání připravil Martin Kučera, Praha 2009.

¹² Anna POTOCKÁ, *Paměti z let 1794–1820*, Praha 1906.

¹³ *Deset let s Napoleonem. Paměti císařského komořího*. Praha 1931.

Základní mezníky kariéry jsou celkem tři. Prvním je vzdělání, které v této době probíhalo nejčastěji v rámci vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě, přičemž někteří aktéři toto školení nikdy nepodstoupili a své první zkušenosti s armádou získávali až při výkonu služby.

Poté následuje vrchol kariéry, služební výkon aktérů během napoleonských válek. V případě Jana Nepomuka s Karlem ze Schwarzenberga je vrcholem jejich účast v napoleonských válkách. V případě Radeckého je popisována jeho účast v těchto válkách jako vrchol kariéry, i když je všeobecně známo, že svou největší slávu si vydobyl teprve o mnoho let později.

Po dovršení vojenské kariéry následuje odchod na odpočinek. Většinou je to období posledních let života, kdy již sledovaná osoba není schopna aktivní vojenské služby.

Práce je komponována chronologicky. Sledovaný problém je dělen podle koaličních válek s revoluční a následně napoleonskou Francií.

1) Historie rodu Nostitz a Nostitz-Rienecků

Nostitzové pocházejí z historické oblasti Horní Lužice a Saska. Dokladem jejich působení na tomto území je obec Nostitz nedaleko Budyšína. Počátky rodu spadají do 12. století, ovšem samotná rodová posloupnost je sledovatelná až od přelomu 14. a 15. století. Na prvním místě v rodokmenu je uváděn Friedrich von Nostitz, který žil právě na přelomu 14. a 15. století. Měl čtyři syny, přičemž potomci jeho syna Heinricha se na počátku 17. století usadili v Čechách.

Heinrichův syn Gaspar (nar. 1465) rozšířil dosavadní panství Nostitzů a k stávajícím statkům přikoupil ještě statky Tschochau, Rothenburg a Gottu. Po Gasparově smrti se o tyto statky podělili jeho synové. Gottu získal Georg, na Rothenburgu se usadil Otto a Tschochau připadlo Hartwigovi.

Otta byl zakládající osobností takzvané rottenburské linie. Kromě zpráv o jeho iniciačním významu jsou známé i informace o tom, že ještě zastával různé důležité funkce. V roce 1606 byl jmenován radou při apelacích, také zastával úřad říšského dvorního rady a tajného rady. V roce 1622 se stal držitelem sokolovského panství. K tomuto území připojil ještě loketské statky (Milíře, Lobzy, Rudolec). Roku 1627 dále získal Jindřichovské panství, 1628 panství Krásná Lípa, Řehlovice a dva domy v Praze. Krátce před smrtí, roku 1629, zakoupil ještě statek Hliňany. Otto zemřel bezdětný, a proto jeho majetek přešel do rukou jeho synovce Jana Hartvika (původem z linie Tschochau), který se stal zakladatelem sokolovské větve.

Jan Hartvik (1610–1683) byl v roce 1631 povýšen do panského stavu království českého. Roku 1646 získal hraběcí titul a roku 1651 se stal říšským hrabětem. Významným přelomem v jeho životě se stal rok 1673, kdy zakoupil díl panství Rieneck od mohučského kurfiřta Lothara Friedricha. Prostřednictvím této koupě byl zároveň přijat do kolegia říšských hrabat a přestal užívat jméno Nostitz, které bylo rozšířeno na Nostitz-Rieneck. Zároveň byl polepšen rodinný erb. Jan Hartvik zastával i několik velice důležitých úřadů, jako byl například dvorní rada a komorník soudu, prezident nad apelacemi, nejvyšší kancléř (od roku 1652), císařský tajný rada a přísedící komorního soudu. Roku 1672 obdržel řád Zlatého rouna. Pod jeho vedením byl zveleben pražský palác, dále byly barokně upraveny zámky v Jindřichovicích a Sokolově. Jedním z nejdůležitějších stavebních počínů se stala stavba kapucínského kláštera s kostelem sv. Antonína Paduánského v Sokolově (1662–1667). V kostele sv. Antonína byla zároveň vybudována rodinná hrobka Nostitz-Rienecků.

Jan byl za svého života celkem dvakrát ženat. První manželkou se mu stala Marie Kateřina hraběnka Žďárská ze Žďáru a podruhé se oženil v roce 1651 s Marií Eleonorou Popelovou z Lobkovic. Se druhou ženou měl tři děti: dceru Benignu Antonii Josefu a dva syny, Antonína Jana a Václava Desideria.

Dědicem Jana Hartvika se stal jeho nejstarší syn Antonín Jan (1652–1736), který zastával velice významné funkce u dvora. Například v letech 1684–1689 působil jako mimořádný vyslanec ve Švédsku, kde na své vlastní náklady vykoupil 133 listin odcizených roku 1648 Švédy.¹⁴ Tyto listiny následně věnoval stavovskému archivu. Antonín Jan měl pouze jednoho syna, který zemřel bezdětný, z toho důvodu se jeho pokračovatelem stává František Václav, syn Václava Desideria a Alžběty Kinské.

František Václav (1697–1765) působil jako císařský tajný rada a komoří, stejně jako jeho předchůdci. Panství rozšířil o statky Chlumeck, Šabinu, Kamenici, Krátím a Hřebečnický. Měl dva syny, z nichž jeden se stal otcem Jana Nepomuka.

Dědicem Františka Václava byl starší syn František Antonín Josef Johann Nepomuk Václav Filip (1725–1794). Dodnes je nejznámějším mužem rodu, a protože je zároveň i otcem Jana Nepomuka, budeme mu zde věnovat více pozornosti.

František Antonín se narodil 17. května 1725. Svá studentská léta strávil v Lipsku a v Praze, na obou univerzitách studoval právo. Několik následujících let zasvětil vojenské kariéře. V letech 1741–1748 se například účastnil bojů ve Španělsku a severní Itálii. V padesátých letech 18. století rozšířil svou působnost i do politické sféry. Roku 1750 se stal radou nad apelacemi. Ovšem slibně se rozvíjející politickou kariéru byl donucen již v roce 1752 dočasně opustit. Příčinou jeho nenadálého odchodu z veřejného života se stala smrt jeho protivníka v souboji. Bohužel v této době byly již souboje zakázány, a proto se musel František Antonín stáhnout jak z politického života, tak i z Prahy.¹⁵ Po několika letech se ovšem opět vrátil a znovu zahájil svoji službu státu. Již roku 1758 byl jmenován soudcem zemským. Rok 1763 pro něj znamenal povýšení do úřadu tajného rady a přísedícího konsessu nejvyššího úředníka. Nejvyšším hofmistrem se stal roku 1781 a nejvyšším purkrabím a prezidentem královského gubernia roku 1782.¹⁶ Proslul především jako odpůrce josefínského absolutismu a vídeňského centralismu. Stal se dokonce mluvčím české stavovské opozice. Byl ve své době značně moderně smýšlejícím člověkem. Dokladem jeho

¹⁴ Romana VAICOVÁ, Nosticové, Sokolov 2007, str. 11.

¹⁵ Tamtéž, str. 13.

¹⁶ Jiří HÁS – Jaroslav TOVAČOVSKÝ, Genealogie Nosticů z Nostic, Praha 2002, str. 16.

pokrokovosti je i to, že jako jeden z prvních nechal své děti očkovat proti neštovicím. Také si jako vůbec první v Čechách nechal na svém zámku v Měšicích instalovat hromosvod.¹⁷

Jeho nejnámějším počinem se ovšem stalo založení Nostitzova divadla v Praze roku 1781. Divadlo, jež dnes nese název Stavovské, se stalo jedním ze symbolů národního obrození. V jeho salónu se scházeli tehdejší vzdělanci, myslitelé a filozofové, jako například Ignác Born, Gelasius Dobner, František Martin Pelcl či rytíř Jan Neuberg.

Učitele pro své děti také často hledal v řadách prvních obrozenců, jako byl například Josef Dobrovský. Ten se stal vychovatelem a zároveň rodinným archivářem Františka Antonína. K jeho osobě se v této souvislosti váže historka o tom, jak se mu podařilo zachránit jednoho ze svých schovanců. Na jednom z nesčetných lovů zachránil Dobrovský život mladého hraběte Bedřicha tím, že se postavil do cesty zbloudilé kulce.¹⁸

Za svého života nechal František Antonín přebudovat Nostický palác na Malé Straně. Přestavba proběhla pod vedením známého vídeňského architekta Antonína Haffeneckera.

Za své nesčetné zásluhy obdržel již roku 1772 velkokříž řádu sv. Štěpána.¹⁹

Roku 1757 se František Antonín oženil s Alžbětou hraběnkou Krakovskou z Kolowrat (1728–1815), která byla dcerou hraběte Viléma Albrechta (1678–1738). Ze svazku se narodilo šest dětí.²⁰

Dospělosti se dožily čtyři děti Františka Antonína: Emanuel, který zemřel v hodnosti nadporučíka v napoleonských válkách, Filipína, jež byla provdána za nejvyššího komořího českého království Josefa Jindřicha hraběte Schlika, Bedřich Jan Chrysostom, zakladatel starší linie Nostitz-Rienecků, a samozřejmě Jan Nepomuk, zakladatel mladší linie Nostitz-Rienecků.

František Antonín zemřel 29. září 1794. Po jeho smrti se rod rozdělil do dvou linií, které jsou tradičně nazývány starší a mladší. Starší linii založil Bedřich Jan Chrysostom (1762–1819). Bedřich zdědil po otci statek Falknov. Dále od strýce získal panství Žďár.²¹

Zakladatelem mladší linie se stal Jan Nepomuk (1768–1840). Po svém bezdětném strýci zdědil panství Trmice, Žernoseky a Libochovany. Roku 1800 k těmto statkům přikoupil ještě Průhonice.

Jan Nepomuk byl za svého života dvakrát ženatý. Jeho první manželkou se stala ruská hraběnka Sofie Petrova Apraxinová (1778–1802). Svatba se konala roku 1797 v Karlsruhe. Sofie Petrova byla dcerou generálporučíka Petra Fjodoroviče a Jelizavety Kirilovny hraběnkou

¹⁷ J. HÁŠ – J. TOVAČOVSKÝ, Genealogie, str. 16.

¹⁸ R. VAICOVÁ, Nosticové, str. 13.

¹⁹ J. HÁŠ – J. TOVAČOVSKÝ, Genealogie, str. 16.

²⁰ Tamtéž, str. 17.

²¹ Tamtéž, str. 17.

Razumovské. Mohla se pyšnit tím, že pocházela z rodu, který měl příbuzenské vazby se samotnou carskou rodinou. Jejím pradědečkem byl Andrej Matvejevič hrabě Apraxin, jenž byl zároveň bratrem druhé manželky cara Fjodora Alexejeviče (1661–1728). Fjodor Alexejevič byl zároveň bratrem cara Petra I. Ovšem ani matčina strana neměla ve společnosti bezvýznamné postavení. Její matka, Jelizaveta Kirilovna, byla neteří manžela carevny Alžběty.²²

Z manželství se Sofií se narodily čtyři děti. Dva synové, Eduard a Karel, kteří zemřeli ještě v dětském věku, a dvě dcery, Alžběta (1799–1884) a Adelheida (1802–1887).

Druhou ženou se Janu Nepomukovi stala jeho vlastní neteř Antonie Josefa hraběnka Schlicková (1783–1831). Byla dcerou Janovy sestry Filipiny. Bratrem Antonie Josefy byl František Jindřich hrabě Schlick (1788–1862), jenž se také účastnil napoleonských válek. Stal se pobočníkem generála Ferdinanda hraběte z Bubna. Dosáhl hodnosti polního podmaršálka a je znám především tím, že v bitvě u Lipska přišel o oko, když se snažil zabránit ruskému kozákovi v trýznění zajatců.²³ Byl vyznamenán řádem Železné koruny 1. třídy, komandéřským křížem Marie Terezie, Bílým orlem, řádem sv. Štěpána 1. třídy, vojenským záslužným křížem, ruským řádem sv. Alexandra Něvského, sv. Vladimíra 1. třídy, sv. Anny 1. třídy a mnoha dalšími.²⁴

Z druhého manželství se narodily čtyři děti. Nejstarší Filipina (1804–1876) se stala pozdější manželkou Ervina hraběte Nostitz-Rieneck (1806–1872). Albert (1807–1871) dosáhl postavení nejvyššího maršálka Království českého a získal statek Průhonice. Oženil se v roce 1862 v Praze s Adélou svobodnou paní von Pueteani.

Dalším synem byl Heřman (1812–1895). Ten se stal tajným radou, generálem jezdeckta a rytířem řádu Marie Terezie. Roku 1839 se v Praze oženil s Wilhelminou princeznou von Auersperg.

Posledním potomkem byl Sigmund (1815–1890), který dosáhl hodnosti podplukovníka v záloze a získal statek Dobříčany. Jeho manželkou byla Luisa Karolína svobodná paní von Uechtritz.²⁵

Rodová linie Jana Nepomuka vymřela roku 1929.²⁶

Jan Nepomuk se narodil roku 1768 Praze. Jak již bylo výše uvedeno, byl nejmladším synem Františka Antonína Nostitze-Rienecka a jeho ženy Alžběty hraběnky Krakovské

²² J. HÁS – J. TOVAČOVSKÝ, *Genealogie*, str. 21.

²³ *Tamtéž*, str. 22.

²⁴ *Tamtéž*, str. 22–23.

²⁵ Petr MAŠEK, *Almanach českých šlechtických rodů*, Martin 1999, str. 282.

²⁶ *Tamtéž*, str. 282.

z Kolowrat. Stejně jako jeho sourozencům, i jemu se dostalo dobrého vzdělání. Byl veden předními českými učiteli, například Františkem Martinem Pelclem či Josefem Dobrovským. Ovšem pro budoucí kariéru mu byla zvolena armáda. V tomto výběru můžeme vysledovat vliv strýce Jana Nepomuka Bedřicha Mořice hraběte Nostitz-Rieneck.

Bedřich Mořic byl bratrem Františka Antonína. Narodil se roku 1728. V době své vojenské kariéry se stal generálem jízdy a dosáhl hodnosti polního maršála. Od roku 1767 byl majitelem Dragounského pluku číslo 2 velkovévoda Leopold Toskánský, tento vojenský útvar byl roku 1790 přejmenován na pluk císaře Leopolda a roku 1792 konečně na pluk císaře Františka. Bedřich dále působil jako prezident dvorské válečné rady a roku 1790 byl vyznamenán řádem Zlatého rouna. Zemřel roku 1796 jako bezdětný. Z toho důvodu připadly jeho statky synům Františka Antonína. Jan Nepomuk například obdržel po smrti strýce panství Trmice a Žernoseky, jak již bylo zmíněno výše.

Ovšem důvody směřující k volbě armádní kariéry lze spatřovat i v pořadí, ve kterém se Jan Nepomuk narodil. Nebyl to totiž prvorozený syn. To pro něj znamenalo jen malou pravděpodobnost, že by mohl zdědit po otci větší díl majetku. Z toho důvodu se musel uplatnit na jiném poli působnosti, proto bylo rozhodnuto, že jeho dalším osudem se stane armáda.

Jan Nepomuk absolvoval v rámci svého vojenského vzdělání jeden rok na Vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě. O tomto období jeho života bude pojednáno později. Roku 1785 ukončil studia vyřazením v hodnosti kadeta a byl přidělen k regimentu, který vlastnil Bedřich Mořic Nostitz, Nepomukův strýc. Ve své kariéře rychle postupoval vpřed, například roku 1786 byl povýšen na podporučíka. Roku 1787 získal hodnost nadporučíka. V neposlední řadě roku 1791 přišlo povýšení nejprve na druhého a později i na prvního rytmistra.²⁷

²⁷ Johann SCHELS, Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhieneck, k. k. Feldmarschall-Lieutenant, in: Österreichische Militärische Zeitschrift 1843.

2) První roky vojenské kariéry

2. 1) Vzdělání

Konec 18. a počátek 19. století je stále ještě dobou osvícenství. S tímto světonázorem souviselo i to, že se u mladých šlechticů v této době dbalo nejen o řádnou výchovu, ale i o vzdělání. Jejich učiteli se často stávali významné osobnosti dané doby. Mezi učiteli Jana Nepomuka můžeme nalézt tak zvučná jména, jako například František Martin Pelcl, Josef Dobrovský atd.

I ve vojenské oblasti se začaly projevovat změny. Marie Terezie se stala zakladatelkou vojenské školy pro důstojníky. Tímto počinem chtěla vytvořit místo, kde by byli vzděláváni důstojníci, kteří by poté přicházeli k vojsku již s určitou dávkou vědomostí. Ovšem tato idea nebyla zcela nová, jistou předchůdkyní akademie můžeme spatřovat v takzvané technické škole, která byla ve Vídni založena roku 1666. Dalším předstupněm se pak stala inženýrská škola, jež byla založena o Vánocích roku 1717, z této školy se následně vyvinula Technická akademie.

Již během roku 1744 vytváří Marie Terezie odbornou komisi, která je pověřena přípravou založení akademie. 14. prosinec roku 1751 je považován za datum vzniku školy. V tento den bylo vydáno rozhodnutí Marie Terezie o založení důstojnického učiliště.

Škola fungovala především díky státní pokladně, která její chod dotovala. Byla určena jednak pro syny nemajetných šlechtických rodin, jednak pro syny důstojníků. Zpočátku bylo hlavním cílem školy vychovávat důstojníky pěchoty, později se zde studenti mohli specializovat i jako jezdečtí důstojníci. Sídlem se stal hrad Vídeňského Nového Města. Oficiálně byla škola otevřena 11. listopadu 1752 a žáci, kterými byli výhradně chlapci, byli rozděleni do dvou setnin. Jedna setnina byla určena pro šlechtické syny a druhá pro syny důstojníků. Do akademie mohli vstupovat chlapci od věku 14 let a studium trvalo celkem tři roky. Teoreticky mělo do prvního ročníku studia nastoupit 200 studentů, ve skutečnosti jich ovšem bylo pouze 191. Každá setnina byla následně rozdělena na deset družstev po deseti studentech. Vyučovala se nauka o fortifikacích, dělostřelecká teorie, zeměpis, náboženství, němčina, francouzština, italština, čeština, pořadový a tělesný výcvik, šerm kordem a partisánou a nakonec jízda na koni. Studenti museli držet jak denní, tak i noční hlídky. Po absolvování byli přiřazováni k různým sborům a první takové vyřazení se konalo roku 1755.

Roku 1754 byla založena i přípravná škola k akademii. Byla známa pod názvem Militär-Pflanzschule (popřípadě Kriegs-Pflanzschule). Ta přijímala pouze jednu setninu posluchačů a mohli do ní vstoupit chlapci od 7 do 13 let.²⁸

Jak jsem již dříve uvedla, i Jan Nepomuk prošel výukou na této vojenské akademii. Ke studiu nastoupil roku 1784, ovšem již roku 1785 byl vyřazen jako kadet. Studium končil netradičně již po prvním roce studia, jelikož byla Teresiana roku 1784 Josefem II. zrušena.²⁹ Nepomukova vojenská kariéra tedy začala touto průpravou, čímž se další námi sledovaní muži pochlubit nemohli.

Ovšem ne všichni významní důstojníci napoleonských válek Teresianou prošli. Je zde řada příkladů vojáků, kteří akademii nikdy nenavštěvovali a i přesto si vybudovali výbornou vojenskou kariéru. Pro příklad a porovnání uvádím dva z těchto vojáků.

Karel Schwarzenberg sice akademii nenavštěvoval, ovšem díky tomu, že pocházel z jednoho z nejpřednějších rodů v monarchii, měl kariéru u vojska předem zajištěnou. Že se stane vojákem, bylo rozhodnuto již při jeho narození. Narodil se totiž jako druhorozený potomek. V deseti letech mu otec zařídil službu v hodnosti kapitána u hraběcího jezdeckého pluku Wolfeggského ve Švábsku.³⁰

Záměrem jeho otce bylo zajistit mu později hodnost plukovníka, to se mu ovšem i přes příspěvní samotného Kaunitze nepodařilo. Jako sedmnáctiletý tak nastoupil poprvé do boje proti Osmanské říši. O doplnění vojenského vzdělání se pokusil v mezidobí mezi tureckou válkou a válkou proti revoluční Francii.³¹

Ani Václav Radecký si Teresiánou neprošel, i když o to velice stál. Po smrti svých rodičů se přestěhoval ke svému dědečkovi do Prahy, kde se mimo jiné věnoval studiu na piaristickém gymnáziu. Již během studia na této škole údajně Radecký inklinoval k vojenské profesi. To byl jeden z důvodů, proč se ve svých dvanácti letech hlásil na Teresiánu. Na školu

²⁸ Lubomír UHLÍŘ, Tereziánská vojenská akademie, in: *Bellum* 1866, č. 3–4, 1992, s. 105. Na tématu vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě je také velice zajímavá otázka výuky českého jazyka na této instituci. Mnohonárodnostní armáda, jakou představovala armáda Habsburské monarchie, neustále řešila jazykové problémy. Oficiálním jazykem byla samozřejmě němčina, tu ovšem většina vojáků neuměla, a proto se hledaly jiné alternativy. Hovoří se například o takzvaném plukovním jazyce. Plukovní jazyk byl jazyk užívaný u pluku, kterým mluvilo alespoň 20 procent osazenstva. Ovšem většina důstojníků dávala přednost češtině, protože se díky znalosti tohoto jazyka mohli domluvit i s jinými slovanskými národy. Z toho důvodu se na vojenské akademii vyučovala čeština již od jejího založení. Čeština ovšem trpěla jedním velikým nedostatkem, a to bylo nedostatečné názvosloví, které se muselo teprve dotvořit. Mezi významné učitele češtiny na akademii patřil například Tomáš Akvin Burian, jehož otec byl komorníkem Jana Jeníka z Bratřic. Více k tomuto tématu například Martin SEKERA, Čeština v rakouské armádě a v císařské rodině, in: *Dějiny a současnost* XVI, č. 2, 1994.

²⁹ Petr HAVEL – Andrej ROMAŇÁK, *Maršál Radecký vojevůdce pěti císařů*, Praha-Litomyšl 2000, str. 24.

³⁰ Josef HANESCH, *Karel I. Filip kníže Schwarzenberg polní maršál*, České Budějovice 2003, str. 22.

³¹ Tamtéž, str. 22.

ovšem nebyl přijat, a to především ze zdravotních důvodů.³² Proto se nakonec rozhodl odejít do Brna na Collegium nobile, což byla škola určená pro budoucí diplomaty a úředníky monarchie.³³ Poté, co Josef II. zrušil Teresiánu, zhasla definitivně Radeckému naděje na vojenské vzdělání. I přesto se mu podařilo do armády vstoupit, když byl přijat jako kadet ex propriis do kyrysnického pluku Carameli.³⁴

Radecký tedy získával informace o vojenských záležitostech až přímo v prostředí pluku a později v konfliktu s Turky. K vojsku tedy přišel vzdělán pouze tím, co věděl z hodin dějepisu o svých oblíbených vojevůdcích. Můžeme tedy tvrdit, že nebyl tolik svázán různými předpisy a nařízeními, které znali absolventi akademie. Z toho důvodu se domnívám, že jeho mysl byla více otevřená novým věcem a poznatkům, což se zdá být pro nastávající války s revoluční a později napoleonskou Francií velikou výhodou. Tato jeho otevřenost novým věcem mu pomůže pochopit napoleonskou taktiku a nakonec ho dovede i k úspěšnému vojenskému tažení let 1813–1814.

2. 2) Řád Marie Terezie

Řády jako takové prodělaly dlouhý vývoj. 18. století se stalo vrcholem tohoto rozvoje, protože přineslo definitivní zánik rytířství, a řády, které byly od tohoto okamžiku předávány, již plnily jinou funkci než ve stoletích předešlých. Začaly vznikat řády záslužné, jež měly být předávány diplomatům, důstojníkům, úředníkům, tedy lidem, kteří ovlivňovali fungování a postavení státu. Nositelé řádů tak již nebyli přijímáni na základě ocenění do instituce, nýbrž byli řádem vyznamenáváni. Řád se tak stal odměnou pro jeho nositele. Důležitý je i ten fakt, že řády byly často děleny do tříd, aby bylo možno upozornit na rozdíly mezi činy jednotlivých nositelů.³⁵

Především vojenské řády se staly pro vojáky důležitými metami, a to nejen na poli cti. Od konce 17. století byli postupně majitelé pluku zbavováni svého vlivu, čímž armáda začala být závislá na koruně, ale především aristokraté přestali mít takový zájem o důstojnická místa. To výrazně posílilo postavení nešlechtických osob. Ty takto mohly nahrazovat ve funkcích své šlechtické kolegy a to díky tereziánské reformě, která zaručila důstojníkům nárok na

³² P. HAVEL – A. ROMANĚK, Maršál Radecký, str. 21.

³³ Franz HERRE, Radecký. Nejoblíbenější polní maršál rakouské armády a jeho pohnutá doba., Brno 1997, str. 14.

³⁴ Ex propriis znamenalo, že kadet takto přijatý se nacházel u jednotky na zkušební dobu. Nedostával plat a působil tedy v armádě na vlastní náklady, což kadeta samozřejmě velmi finančně zatěžovalo. Z toho důvodu museli být finančně podporováni například rodinou. Radecký byl ovšem živ z důchodů, které pocházely z jeho rodinného jmění. Viz P. HAVEL – A. ROMANĚK, Maršál Radecký, str. 25.

³⁵ František LOBKOWICZ, Encyklopedie řádů a vyznamenání, Praha 1999, str. 21.

nejnižší šlechtický titul.³⁶ Dále mohli být nešlechtici skrze získání řádu povýšeni do dědičného šlechtického stavu.³⁷

Z hlediska vojenských dějin je významná doba panování Marie Terezie. Ta ve svých reformních počinech nezapomněla ani na armádu. Hlavní myšlenka armádních reforem Marie Terezie spočívala ve snaze co nejvíce připoutat vojenské síly ke koruně. Navázala tak vlastně na tendence, které se v armádě prosazovaly již od 17. století a projevovaly se snahou postupného zbavování vlivu majitelů pluků na své jednotky, čímž se armáda pomalu stávala opravdovou součástí státu. Marie Terezie pokračovala dále ve své snaze o reformu armády například založením učiliště pro důstojníky, o kterém jsme pojednali výše. Dalším krokem bylo zakládání různých záslužných řádů.

Nejvýznamnějším vojenským řádem byl Řád Marie Terezie. Ten byl založen roku 1757 na paměť bitvy u Kolína, která proběhla 18. června 1757. Řád se předával důstojníkům za statečnost, kterou projevili v boji. Podle prozatímních směrnic, které vydal František Štěpán, měl rytířský kříž získat každý důstojník, který se vyznamenal odvážným činem, který by jinak za běžných okolností nemusel vykonat. Velkokříž pak získávali vyšší důstojníci, u nichž se v jednom činu snoubila jak odvaha, tak i odpovědnost za mimořádně důležité a mistrovské rozhodnutí na válečném tažení.³⁸ Osobní statečnost byla tedy hlavní podmínkou pro udělení řádu. A jak již bylo řečeno výše, jeho majitel byl automaticky povýšen do šlechtického stavu, pokud ho ovšem již v té době nevlastnil.³⁹ Spolu se šlechtictvím získal i právo přístupu ke dvoru.⁴⁰

Zajímavý pro vývoj řádů je i rok 1894. V tomto roce totiž František Josef přijal rezoluci, která byla původně vypracována zalitavským ministrem vnitra. V rezoluci bylo řečeno, že zalitavským důstojníkům mají být udíleny pouze uherské šlechtické tituly. Jelikož v Uhrách nebyl znám titul rytíře, byl dekorovaným důstojníkům poskytován uherský baronát, zatímco předlitavští důstojníci obdrželi rakouský stav svobodných pánů. Nařízení vešlo v platnost 8. března roku 1895.⁴¹

Ovšem ani historie založení tohoto řádu není zcela bezproblémová. Již v letech 1749 a 1750 obdržela Marie Terezie návrh, který byl vypracován polním zbrojmistrem Daunem. Ten navrhoval panovníci založení nového vojenského řádu. Podle Dauna se měl řád jmenovat Vojenský čestný řád (Militärischer-Ehren Orden). Dále se měl dělit do tří kategorií a to na

³⁶ Jan ŽUPANIČ, *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006, str. 119.

³⁷ Tamtéž, str. 123.

³⁸ Pavel BĚLIŇA, *Kolín. 18. 6. 1757*, Praha 1997, str. 78.

³⁹ Ivan KOLÁČNÝ, *Řády a vyznamenání habsburské monarchie*, Praha 2006.

⁴⁰ J. ŽUPANIČ, *Nová šlechta*, str. 135.

⁴¹ Tamtéž, str. 136

velkokříž, komandérský kříž a rytířský kříž. Úřad velmistra celého řádu měla zastávat samotná panovnice. Důvodem pro založení se stala především touha přivábit do vojska vyšší počet nových vojáků. Ovšem návrh byl prozatímně odmítnut. Velký podíl na smetení návrhu ze stolu měl především manžel Marie Terezie, František Štěpán. Svůj nesouhlas se vznikem nového řádu odůvodnil nemožností současné existence dvou takto významných řádů, tedy Řádu zlatého rouna a Daunem navrhovaného vyznamenání.⁴²

Proto byl řád založen až 18. června 1757. Marii Terezii se podařilo zároveň vyřešit spolupůsobení obou řádů. Podle stanov bylo možné, aby jedna osoba obdržela obě tato vyznamenání. Ovšem velmistrem řádu se nestala Marie Terezie, jak bylo původně zamýšleno, místo ní se tohoto úřadu ujal sám František Štěpán. Po jeho smrti roku 1765 se jeho nástupcem stal Josef II.

Působení Josefa II. jako velmistra je pro řád velmi důležité. Do jeho nástupu totiž bylo možno udílet pouze dvě třídy řádu. Tedy velkokříž a rytířský kříž. Ovšem o desáté promoci, která se konala 15. října 1765, rozšířil Josef řád ještě o komandérský kříž.⁴³

Řád byl udělován při ceremoniích a promociích, kterým předsedal panovník, popřípadě velmistr řádu. První řádová dekorace se konala 7. března 1758. Na promoci byly uděleny celkem čtyři velkokříže, které získal Karel Lotrinský a velitelé, kteří se zúčastnili bitvy u Kolína, tedy Daun, Nádasdy a Hadík. Dále bylo propůjčeno ještě 14 řádů rytířských.⁴⁴ Od této dekorace až do konce monarchie, tedy do roku 1918, bylo celkem propůjčeno 61 velkokřížů, 140 komandérských křížů a 1039 rytířských křížů. Dekorováni přitom nebyli pouze občané monarchie, ale i cizinci. Roku 1799 získal řád například i velkokníže Konstantin a mnoho dalších cizinců.⁴⁵

Toto vyznamenání bylo užíváno i po pádu monarchie. Stalo se tak, protože Karel I. roku 1918 zmocnil řádovou kapitolu k udílení řádu bez jeho přítomnosti. Po pádu monarchie tak tradice udílení mohla pokračovat. Řád se udílel od roku 1921 až do roku 1931. V tomto období se konalo celkem deset promocií a bylo uděleno sedmdesát pět řádů. Poslední řád pak byl propůjčen při promoci 3. října 1931.⁴⁶

Karel ze Schwarzenberga se stal díky svému působení v armádě majitelem řádu Marie Terezie. Rytířský kříž získal již 25. května 1794. Kříž mu byl udělen za jeho počínání

⁴² J. ŽUPANIČ, *Nová šlechta*, str. 126.

⁴³ I. KOLÁČNÝ, *Řády a vyznamenání*, str. 88.

⁴⁴ P. BĚLINA, *Kolín*, str. 78.

⁴⁵ J. ŽUPANIČ, *Nová šlechta*, str. 126.

⁴⁶ Tamtéž, str. 126.

v Nizozemí.⁴⁷ Řád Marie Terezie byl jedním z nejvýznamnějších a nejprestižnějších ocenění habsburské monarchie. To byly asi hlavní důvody, proč Karel o řád tolik usiloval.

O druhý stupeň řádu zažádal Karel 1. dubna roku 1806.⁴⁸ Jeho žádost byla založena především na jeho chování po pádu pevnosti Ulm v roce 1805. Tehdy se totiž u habsburské armády nacházel i arcivévoda Ferdinand. Ten jednak nemohl být zajat, a jednak se pokusil o záchránění alespoň menší části habsburské armády, která by jinak padla v Ulmu do zajetí. Spolu s oddíly Karla Schwarzenberga a polního maršála Kolowrata se mu podařilo probojovat se z obklíčení a za stálého pronásledování se tato skupina nakonec přece jen dostala na území Čech, kterého dosáhli 22. října 1805.⁴⁹ Na základě této události byl Karlovi řád skutečně propůjčen. Stalo se tak 29. května 1806.

Nakonec Schwarzenberg získal i poslední a zároveň nejvyšší vyznamenání. Jeho působení, které předcházelo bitvě u Lipska, a především angažovanost v bitvě u Lipska mu zajistily velkokříž řádu Marie Terezie. Dosáhl tak nejvyššího vojenského vyznamenání.⁵⁰

Zároveň se Karel ze Schwarzenberga stal živým důkazem toho, že při založení řádu byla zajištěna společná existence řádu Marie Terezie a Řádu zlatého rouna. Posledně zmíněný řád totiž získal roku 1809.⁵¹

Radecký byl oceněn podobně, první stupeň řádu Marie Terezie získal již 18. srpna roku 1801. Na komandérský kříž si ovšem musel počkat až do roku 1810. Druhý stupeň získal za své hrdinské skutky vykonané v roce předešlém.⁵² Na rozdíl od Karla ze Schwarzenberga ovšem třetího stupně až do konce napoleonských válek nedosáhl. Po bitvě u Lipska byl vyznamenán velkokřížem Leopoldova řádu. K okamžiku udílení dekorací se váže zajímavá legenda. Ta vypráví, že když Schwarzenberg obdržel velkokříž řádu Marie Terezie, sňal si z hrudi svůj komandérský kříž a daroval ho Radeckému spolu s následujícím proslovem: „Tento kříž nosil předtím velký Laudon, nikomu důstojnějšímu nemohu jej postoupiti!“⁵³ Jak jsme ovšem viděli výše, jedná se zcela jistě o legendu, neboť Radecký byl vlastníkem komandérského kříže již od roku 1810. Z toho důvodu nepotřeboval přijímat Schwarzenbergův.

⁴⁷ J. HANESCH, Karel I. Filip kníže Schwarzenberg, str. 26–27.

⁴⁸ Tamtéž, str. 38.

⁴⁹ Tamtéž, str. 38.

⁵⁰ Tamtéž, str. 68.

⁵¹ Tamtéž, str. 41.

⁵² F. HERRE, Radecký, str. 32–48.

⁵³ Tamtéž, str. 84.

I Jan Nepomuk obdržel komandérský kříž Marie Terezie. Během ceremonie, která proběhla 20. října 1813, mu byl udělen na základě jeho hrdinského chování během bitvy u Lipska.⁵⁴

Získání řádu znamenalo nejvyšší ocenění vojenské kariéry. I to byl jeden z důvodů, proč Marie Terezie přikročila k jeho založení. Jednalo se o nejvyšší vojenské ocenění, jehož získání mělo motivovat nové vojáky ke vstupu do armády. Ambicí panovnice bylo rozšířit armádu pomocí nových členů ze všech společenských tříd.

Takto byli noví vojáci přitahováni leskem a slávou, které jim získání řádu přinášelo. Nositel více ocenění ovšem neměl všechny své řády provždy k dispozici, řád byl totiž pouze dočasně propůjčován svému nositeli. Z toho důvodu byl nositel nucen odevzdat svůj původní kříž zpět řádu, když dosáhl vyššího stupně ocenění. Takto mohly být tyto kříže použity opakovaně.

K roku 1813, především k bitvě u Lipska, se váže ještě jedno zajímavé vyznamenání. Bitva u Lipska se stala významným mezníkem v celých napoleonských válkách. I proto bylo rozhodnuto oslavit vítězství v této bitvě vznikem nového vyznamenání. 13. května roku 1814 byl tak na základě rozhodnutí císaře založen takzvaný Armádní kříž, který je také znám pod názvem Kříž dělový. Druhý název si vysloužil díky materiálu, ze kterého byl vyroben. Všechny kříže byly totiž zhotoveny z ukořistěných francouzských bronzových děl.⁵⁵

Úprava kříže jasně dokazuje myšlenku, jež vedla k jeho založení. Jedná se totiž o rovnoramenný tepaný kříž, mezi jehož rameny je veden vavřínový věnec. Na líci je vyražen text GRATI / PRINCEPS ET PATRIA / FRANC./ IMP. AUG. Na rubu je další nápis, který zní EUROPÆ / LIBERTATE ASSERTA / MDCCCXIII / MDCCCXIV. Text na líci lze přeložit jako Vděčný / panovník a vlast / Francie / císař vznešený. Na rubu stojí v překladu Evropy / svobodu zabezpečivším / 1813/1814.⁵⁶

Poprvé bylo vyznamenání udíleno během slavnosti, kterou pořádal Karel ze Schwarzenberga ve vídeňském Prátru. Slavnost proběhla 18. října roku 1815. Celkem bylo rozdáno šestnáct tisíc křížů. Zajímavý je především Schwarzenbergův kříž. Ten získal toto vyznamenání v poněkud jiné podobě. Jednalo se o Velký zlatý armádní kříž, který je dnes možno spatřit ve vídeňském vojensko-historickém muzeu.⁵⁷

⁵⁴ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 75.

⁵⁵ I. KOLÁČNÝ, *Řády a vyznamenání*, str. 211.

⁵⁶ *Tamtéž*, str. 211.

⁵⁷ *Tamtéž*, str. 211.

3) Válka s Tureckem

Válka probíhající v letech 1787–1792 byla rozpoutána především z iniciativy Ruska, jež se v té době nacházelo pod vládou carevny Kateřiny II. Touha Ruska po vytlačení Turků z Evropy je zakořeněná již v takzvaném řeckém plánu, který vznikl v polovině 18. století a předpokládal znovuoobnovení Byzantské říše, kde měl na trůn usednout některý z vnuků Kateřiny II.⁵⁸

Rusko vyvíjelo nátlak na Turecko. Ten se nejvíce projevoval v podunajských knížectvích a na Kavkaze. Dalším druhem nátlaku se dále stala i inspekční cesta Kateřiny II. a Josefa II., čemuž Turci již nebyli schopni čelit a vyhlásili Rusku 24. srpna 1787 válku.

Habsburská monarchie se v konfliktu přidala na stranu Ruska a 9. února 1788 vyhlásila válku Osmanské říši.

Díky počáteční slabé angažovanosti Ruska v konfliktu a také faktu, že vrchním velitelem habsburských ozbrojených sil byl sám Josef II., je první fáze provázena výraznými úspěchy Osmanské říše. Ke zlepšení dochází až po výměně vrchních velitelů habsburských armád a také příchodu ruské armády pod velením Suvorova roku 1789.

Pro habsburskou monarchii skončila válka s Osmanskou říší smrtí císaře Josefa II. v roce 1790. Jeho bratr Leopold se odmítl nadále angažovat v konfliktu a raději se soustředil na západní část Evropy, kde hrozbu pro monarchii představovalo Prusko a nově i Francie. Mír byl uzavřen 4. srpna 1791 ve Svišťově. Habsburská monarchie získala pouze část území Chorvatska v oblasti Staré Ryšavy.

Rusko pokračovalo v konfliktu až do 9. ledna roku 1792, kdy byla podepsána mírová smlouva v Jasech.

3. 1) Jan Nepomuk ve válce s Turky

Jan Nepomuk je v pramenech zmiňován především v souvislosti s ústupem armády na Lugoj a Caransebes. Císařský hlavní stan opustil Zemuň v noci z 21. na 22. září 1788 a zahájil svůj ústup.⁵⁹ V průběhu tohoto ústupu došlo k jednomu velkému nedorozumění. Během celého tažení se vojáci často posilovali kořalkou, neboť věřili, že díky působení tohoto nápoje neonemocní úplavicí, která v průběhu tažení sužovala všechny armádní sbory. Takto vybavené sbory hraničářů a uherských pěšáků si na nočním ústupu popletly své

⁵⁸ Aleš SKŘIVAN, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999, str. 125.

⁵⁹ Pavel BĚLINA, *Generál Laudon. Život ve službách Marie Terezie a Josefa II.*, Praha 1993, str. 189.

spolubojovníky a v domnění, že na ně útočí turecké jednotky, zahájily střelbu mezi sebou. Do potyčky se zapojil i zadní voj, který samozřejmě způsobil ještě větší zmatek v řadách habsburské armády. K zlepšení situace nepřispěli ani důstojníci, kteří se snažili vojáky uklidnit vykřikováním slova „Halt!“ Vyděšení vojáci se domnívali, že slyší turecké zvolání „Allah!“, jež Turci používali při nástupu do boje. Hysterii se nepodařilo uklidnit ani samotnému císaři, který byl dokonce davem stržen z koně.⁶⁰

Podle Nepomukovy biografie se do této potyčky zapojil i on sám. Autor hovoří o tom, že v době přestřelky velel nadporučík Nostitz eskadroně, jelikož všichni vyšší důstojníci byli zraněni nebo postiženi nemocí. Nostitz té noci prý dostal pověsti svého chladnokrevného chování a udržel svou eskadronu v klidu. Bohužel zpráva o tom, jak se mu tento husarský kousek povedl, chybí.

Dnes již je těžké posoudit, zda se jedná o legendu, nebo se tato událost opravdu stala. Domnívám se, že je možné alespoň z části věřit v pravdivost tohoto příběhu. V líčení příhody je možné rozeznat několik jevů, které jsou pro lidi typické.

Dále je Nostitz zmiňován v souvislosti s obléháním Bělehradu. Při této příležitosti se setkal i se samotným Laudonem. Laudon poslal Nostitze s ústním příkazem k jedné vzdálené baterii a k příkazu mu přidal i radu na zkrácení cesty. Laudon sdělil mladému Janu Nepomukovi, že nejkratší cesta k jednotce, které měl doručit zprávu, vede kolem tureckých pozic. Nespornou výhodou této varianty byla právě krátká vzdálenost, ovšem turecké nebezpečí bylo jejím podstatným hendikepem. Jak říkal Laudon, Turci jsou velice pozorní a dobří střelci. Z toho důvodu doporučoval Janu Nepomukovi delší, ale bezpečnější cestu. Ovšem zároveň ho nabádal, aby k jednotce dorazil co nejrychleji.⁶¹ Po vyslechnutí rady zkušeného generála otočil Nostitz svého koně a odvážně zvolil kratší cestu, aniž by dbal na nepřátelské kulky svištící kolem něj. Hrdinský čin uvedl Laudona a celý jeho sbor v úžas.⁶²

Tak skončila první vojenská zkušenost Jana Nepomuka. Většina pozdějších velitelů, kteří jsou známí především z napoleonských válek, sbírala své zkušenosti ve válce s Turky. Mezi výjimky nepatřili ani Schwarzenberg s Radeckým.

Radecký do konfliktu vstupoval již jako poručík. Povýšen byl 3. února 1786. Následující rok přišlo povýšení na nadporučíka.⁶³ Během války s Turky působil v družině polního maršálka Františka Mořice Lacyho.⁶⁴ Fakt, že se většinu času pohyboval v blízkosti Lacyho, měl velký význam pro jeho budoucí kariéru. Jeho jméno se tak postupně stávalo

⁶⁰ P. BĚLINA, *Generál Laudon*, str. 190.

⁶¹ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 269.

⁶² Tamtéž, str. 269.

⁶³ P. HAVEL – A. ROMANĚK, *Maršál Radecký vojevůdce pěti císařů*, str. 27.

⁶⁴ Tamtéž, str. 28.

známé v celé armádě, což mu výrazně pomohlo v pozdějších letech, kdy působil jako ordonanční důstojník i pro jiné velitele.

Arcivévoda Karel vstupoval do konfliktu v poněkud jiném postavení. Na poručíka byl povýšen 29. prosince 1787 a roku 1788 byl přidělen přímo k hlavní armádě císaře Josefa II.⁶⁵ Díky svému působení v bitvě o Šabac byl povýšen na kapitána a zároveň byl přeložen přímo k hlavnímu stanu polního maršála Laudona.⁶⁶ Ovšem jeho nadějný postup v kariéře byl náhle přerušen, jelikož při obléhání Bělehradu těžce onemocněl a musel být převezen zpět do Čech.⁶⁷ Po svém uzdravení se do armády opět navrátil, dokladem je jeho přítomnost v první koaliční válce.

Po skončení konfliktu s Osmanskou říší se ovšem museli vojáci přesunout na západ, kde je čekala nová konfrontace, tentokrát s francouzskou revolucí. Již brzy totiž měla vypuknout první koaliční válka.

⁶⁵ J. HANESCH, Karel I. Filip kníže Schwarzenberg, str. 23.

⁶⁶ Tamtéž, str. 24.

⁶⁷ Tamtéž, str. 24–25.

4) První koaliční válka

První koalice byla stvořena roku 1793. Podnětem k jejímu vzniku bylo francouzské prohlášení o přirozených hranicích a také to, že konvent vyhlásil válku Anglii, Španělsku a Nizozemským provinciím. Hlavním iniciátorem se stala Velká Británie. Koalice byla tvořena habsburskou monarchií, Pruskem, Sardinským královstvím, Spojenými nizozemskými provinciemi, Neapolskem, Španělskem, Portugalskem a Ruskem.

Velkým nedostatkem tohoto seskupení se následně staly rozdílné zájmy, které sledovala každá ze zúčastněných zemí. I přes značně rozporuplné cíle každého člena koalice se zdařilo získat na Francii určité územní zisky.

Počáteční úspěchy zapříčinily pád vlády girondistů (přelom května a června) a k vládě nastoupili radikální jakobíni. Ti zavedli všeobecnou brannou povinnost, jež umožňovala pořádání takzvaných masových útoků. Takové taktice spojenci zatím nebyli schopni čelit.

Důvodem rozpadu první koalice byla především situace v Polsku, kde se schylovalo v pořadí již ke třetímu dělení. Například Prusko vystoupilo z koalice, aby se mohlo více angažovat v Polsku. Postupně koalici opouštěli její původní členové, až z celého spolku zbyla pouze habsburská monarchie a Velká Británie, přičemž ostrovní země byla ochotná podporovat svého druhého spojence pouze cestou poskytnutí svého námořnictva a financí.

Tak se musela habsburská monarchie s využitím pouze vlastních bojových sil postavit Francii na Rýně a dále od roku 1796 čelit francouzské armádě i v severní Itálii. Neúspěchy v severní Itálii vedly nakonec k tomu, že byla monarchie donucena k podpisu příměří v Leobenu (1797) a nakonec k uzavření míru v Campo Formiu 17. října 1797. Tímto podpisem byla definitivně ukončena první koaliční válka s Francií. Habsburská monarchie se musela vzdát území Jižního Nizozemí a Lombardska. Na druhou stranu získala Benátsko a Dalmátské pobřeží.

4. 1) Jan Nepomuk a jeho první zkušenosti s francouzským vojskem

Jan Nepomuk vstoupil do první koaliční války již jako major. Povýšen byl 12. února roku 1793.⁶⁸ Ve výše zmíněném roce 1793 se nacházel v Jižním Nizozemí, kde sloužil pod

⁶⁸ J. SCHELIS, Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek, str. 269.

polním zbrojmistrem Latourem.⁶⁹ 21. října roku 1795 byl Jan Nepomuk za své dosavadní zásluhy v tažení povýšen na podplukovníka a dále 1. dubna na plukovníka.⁷⁰

V bojích první koalice působil Jan Nepomuk na říšské půdě, a to až do roku 1796, kdy se aktivní účasti musel vzdát z důvodu úmrtí svého strýce. Jelikož zčásti zdědil strýcovo panství, byl nucen odebrat se zpět do Čech, aby se postaral o správu svého majetku.

Zatímco Nostitz vstupoval do války roku 1793 jako major, Karel ze Schwarzenberga byl stejného roku povýšen na podplukovníka, tedy o jednu hodnost výše než Nostitz. Zároveň byl jmenován velitelem hulánského dobrovolnického sboru.⁷¹ Ovšem tímto povýšením jeho působení v první koaliční válce ještě neskončilo. Již 11. srpna 1796 byl jmenován generálmajorem. V této době již sloužil přímo pod arcivévodou Karlem, což bylo pro vojáka vyznamenání samo o sobě. Ani Karel ovšem nezůstal v boji až do úplného konce války. Na podzim roku 1797 zažádal o dovolenou, aby mohl strávit několik dní u své umírající matky.⁷²

Za Schwarzenbergovým rychlým postupem v kariéře stála jistě vysoká prestiž jeho jména. Člen tak významného šlechtického rodu měl výhodnější startovní pozice než řadový voják. I to mohl být jeden z důvodů, proč postupoval v žebříčku hodnosti rychleji než Jan Nepomuk. Ovšem nelze takto celou záležitost Schwarzenbergova postupu zjednodušovat. Bylo by jistě chybou domnívat se, že mu byly všechny dveře otevřeny pouze díky původu. Karel byl totiž velmi schopný vojevůdce. Jeho vůdčí síla se ostatně projevila později během jeho angažmá v letech 1813–1814.

V jiném postavení se během I. koaliční války nacházel Radecký. Ten byl sice původem také šlechtic, ovšem význam jeho rodu se nemohl rovnat rodům oběma výše zmíněných mužů. Jestli chtěl postoupit ve své kariéře, musel zviditelnit své schopnosti. To se mu zdařilo v roce 1793, kdy si ho všiml polní podmaršál Jean Pierre de Beaulieu, který ho jmenoval svým ordonančním důstojníkem.⁷³ Tak se Radecký pomalu přesunul do hlavního štábu, kde se propracovával na vyšší hodnostní stupně. Díky svému působení v bitvě u Fleurus byl povýšen na rytmistra.⁷⁴

V roce 1796 přišel spolu s habsburskou armádou do Itálie, do země, která se mu měla stát osudnou. V Itálii byl dále povýšen na majora.⁷⁵ Z Radeckého kariéry je zřejmé, že ani šlechtic neměl u vojska zajištěnou pohodlnou cestu k vrcholu, jak by se mohlo na první pohled zdát.

⁶⁹ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 269.

⁷⁰ Tamtéž, str. 272.

⁷¹ J. HANESCH, *Karel I. Filip*, str. 26.

⁷² Tamtéž, str. 27-28.

⁷³ F. HERRE, *Radecký*, str. 22.

⁷⁴ Tamtéž, str. 23.

⁷⁵ Tamtéž, str. 29.

Zajímavé je, jak byla vnímána válečná zranění šlechtických velitelů. Při pročitání životopisů těchto mužů zjistíme, že zranění jsou často zdůrazňovaná. Je pravda, že napoleonské války byly velice krvavé, existuje ale možnost využít tuto skutečnost i poněkud jinak. Jedná se totiž o výborný propagační prvek. Skrze různá zranění je možné ukazovat statečnost bojovníků, jejich odvalu a nasazení v bitvách atd. Ovšem především bylo třeba ukázat, že tito lidé opravdu vedli své vojáky do boje. A nejenže je do války vedli, ale opravdu s nimi sami bojovali a na vlastní kůži zažili utrpení v bitvách.

V životopise Jana Nepomuka je tak zmíněno jedno z jeho prvních zranění v roce 1794, kdy byl zasažen v bitvě u Lincelles,⁷⁶ a nejedná se o ojedinělou zmínku. Snad téměř každé zranění, které kdy v bojové vřavě utrpěl, je v životopise pečlivě zaznamenáno. Často se také objevuje v popisech nejen samotné zranění, ale i dovětek, který nám oznamuje, že tento statečný muž byl sice těžce poraněn, ale i přesto zůstal se svými muži až do úplného konce bojů. Jako příklad může sloužit například i Jan Nepomuk v bitvě u Lipska.

Během I. koaliční války ovšem neutržil pouze toto jedno zranění. Roku 1795 byl dokonce zasažen kulkou přímo do hrudi. Zranění přežil pouze díky tomu, že se kulka zastavila o mapu, kterou měl zastrčenou mezi vestou a uniformou.⁷⁷ Popis této události měl opět působit jako doklad odvážného působení Jana Nepomuka v bitvách.

Účast Jana Nepomuka v I. koaliční válce znamenala významný pokrok v jeho kariéře, protože do války vstupoval jako major, a když z armády odcházel, mohl se již honosit hodností plukovník. Jeho rozvíjející se kariéra byla nenadále přerušena smrtí strýce, takže byl nucen stáhnout se do ústraní a obstarat zděděné panství. Armádu opustil, ale pouze dočasně. Z armády neodešel definitivně, byl ze své funkce pouze uvolněn, což znamenalo, že se počítalo s jeho návratem. Ten nadešel během druhé koaliční války.

⁷⁶ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 271.

⁷⁷ *Tamtéž*, str. 275.

5) Druhá koaliční válka

Počátek druhé koaliční války se klade do roku 1798. Iniciátorem se opět stala Anglie, které se stále cítila být ohrožená revolucí ve Francii. Z počátku se Velká Británie domnívala, že bude stačit porazit Francouze v koloniích a tím se dosáhne podpisu mírové smlouvy mezi oběma státy. Když se ovšem tento plán ukázal jako mylný, rozhodli se Angličané stvořit druhou koalici zaměřenou na porážku Francie v Evropě. Ministerský předseda William Pitt ml. spolu s ministrem zahraničí započali jednat s budoucími spojenci. Jednání se odehrávala především mezi Pruskem a habsburskou monarchií, ovšem neprobíhala příliš uspokojivě, neboť vztahy mezi bývalými spojenci byly zkaleny působením v první koalici. Anglie například vytykala Prusku způsob, jakým opustilo první koalici. I přes mnohé snahy se nepodařilo donutit Prusko ke vstupu, a tak tato země zůstala po dobu druhé koaliční války neutrální.

Druhého významného spojence se Anglii získat podařilo. Spojilo se s ní samozřejmě Rakousko. To se sice přidalo k druhé koalici, ale okamžitě po vstupu vyžadovalo anglické subsidie.

Podle Grenvilla se mělo hlavní složkou budoucí koalice stát Rusko. Rusko se během první koaliční války drželo stranou, ovšem postupem času se i carevna Kateřina začínala obávat hrozby ze strany Francie. Bohužel carevna zemřela v roce 1796 a její nástupce neuvažoval o vstupu do války na straně spojenců. Pod tlakem francouzských úspěchů ve Středomoří se nechal car Pavel II. naverbovat k druhé koalici a přislíbil aktivní účast.⁷⁸

Nebývalým úspěchem diplomacie se stal vstup Turecka do koalice. Tato země, odvěký nepřítel Ruska, tak poprvé stanula po jeho boku. Do koalice Turecko vehnal sám Napoleon, který okupoval území Egypta. Jednak byl Egypt v této době v Turecké správě, jednak se jeho okupací přerušilo zásobování Konstantinopole. Proto Turecko v září roku 1798 vyhlásilo válku Francii a v roce 1799 dokonce uzavřelo alianční smlouvu s Anglií a Ruskem. Spojeným rusko-tureckým silám se podařilo dosáhnout i několika dílčích úspěchů, jako například vytlačení francouzských jednotek z Jónských ostrovů.

Na jaře roku 1799 byla tedy konečně ustanovena druhá koalice, tvořená Anglií, Rakouskem, Ruskem, Tureckem, Neapolskem a Portugalskem. Opět nedošlo k podpisu žádné všeobecné spojenecké koaliční smlouvy.

⁷⁸ Jedná se hlavně o okupaci Jónských ostrovů a ostrova Malta. Během revoluce byl řádu Maltézských rytířů zkonfiskován veškerý majetek ve Francii. Rytíři se po této neblahé zkušenosti obrátili na ruského cara a prohlásili ho svým ochráncem. I toto byl jeden z důvodů vstupu Ruska do války. Dále se samozřejmě jednalo o strategické ostrovy ve Středozemním moři, jejichž ztráta ve prospěch Francie byla pro Rusko velice bolestivá.

Jan Nepomuk se neúčastnil druhé koaliční války od počátku jejího vzniku, jelikož byl v roce 1796 z armády uvolněn. V tomto roce zemřel jeho strýc Bedřich Mořic. Strýc mu zanechal dědictví v podobě panství Trmice a Žernoseky. Z armády odešel hlavně z toho důvodu, aby se mohl plně věnovat správě svých nově nabytých panství.

Ovšem byly mu dopřány pouze čtyři roky, které mohl strávit s rodinou. Již v roce 1800 se aktivně účastnil sestavování dobrovolnického sboru, který vstoupil do historie jako Legie arcivévody Karla.

Stejně jako v roce 1796 byly i v roce 1800 během bojů ohroženy také české země. A stejně jako v roce 1796 nebyla dostatečně připravena potřebná obrana tohoto území. V zemi panoval zmatek, jelikož nebyl dostatek příslušníků pravidelné armády, kteří by byli schopni chránit zemi před postupujícím nepřítelem. Jeden z prvních vážnějších plánů na obranu připravil prozatímní velící generál v Čechách podmaršál baron Sterndahl. Jeho návrh byl zaměřen hlavně na to, aby byla bráněna především zemská hranice. Dále požadoval, aby byl vytvořen myslivecký sbor a k němu by ještě byla přidána i zemská milice. Oba tyto útvary měly po spojení stvořit jednotku o síle přibližně 12 000 mužů. Neměly být zapomenuty ani pevnosti v Terezíně, Chebu, Josefově a Hradci Králové.⁷⁹ Tento návrh byl přijat, a proto byla 11. července guberniem vydána vyhláška o zřízení mysliveckého sboru. Jako shromaždiště bylo určeno město Strakonice. Sbor byl úspěšně sestaven a již 22. července byl jmenován velitel, kterým se stal major ve výslužbě hrabě Molinari de Claviers. Ve sboru bylo sdruženo celkem 1 580 mužů, z toho 80 lesmistrů, 1 131 myslivců a 352 měšťanských ostrostřelců. Velice rychle se ovšem projeví chyby tohoto sboru, které vycházely z neukázněnosti a různorodosti jeho členů. Myslivecký sbor byl nedisciplinovaný, a i proto se ho arcivévoda Karel rozhodl přetransformovat na čistě vojenské těleso. Karlova představa spočívala v rozdělení sboru do snadněji organizovatelných celků. Z mysliveckého sboru se měly stát tři prapory, každý po třech kompaniích, které měly obsahovat vždy 150 mužů. Když se ovšem příslušníci mysliveckého sboru o této novině dozvěděli, vzbouřili se a více než 450 jich dezertovalo.⁸⁰

V té době byl už arcivévoda Karel jmenován velícím generálem a guvernérem Čech a jeho hlavním úkolem se v dané době stala právě obrana Čech. Nabízela se zde možnost, že by mohl vytvořit ozbrojenou milici. Tuto myšlenku ovšem Karel velice brzy zavrhl, protože o obyvatelích českého území neměl valné mínění, což dokazují i tato jeho slova: „... *Odvažují*

⁷⁹ Libor JÚN, *České země a dobrovolnické sbory habsburské armády v období koaličních a napoleonských válek (1792–1815)*, in *Napoleonské války a České země*, Praha 2001.

⁸⁰ Tamtéž, str. 123.

*se říci, že přání, aby Francouzi přišli do země, oživuje devět desetin země. Všichni na venkově říkají, ať přijdou, zabijeme své pány a nebudeme již nic platit. Ve městech říkají, ať přijdou, především ať brzy obsadí Vídeň, aby byl uzavřen mír. To způsobuje, že vlasy vstávají hrůzou na hlavě...*⁸¹ Proto přišel Karel s myšlenkou na vytvoření Legie. Již 24. října vydal vyhlášku s proklamací o zřízení Legie arcivévody Karla, která měla být složena z dvanácti praporů pěchoty z Čech a osmi z Moravy a Slezska.⁸²

Do Legie neměli vstupovat muži, kteří byli určeni k odvodům do pravidelné armády. Tato instituce si také měla udržet punc dobrovolnosti. Ten se postupem času vytratil a Legie fungovala spíše jako druhé odvody.⁸³

17. prosince se velení v Legii ujal sám arcivévoda Karel. Ovšem sbor vytvořený arcivévodou nepůsobil příliš dlouho, neboť již 9. února roku 1801 byl podepsán mír a 9. dubna 1801 byla Legie arcivévody Karla rozpuštěna.

Po této krátké vojenské epizodě se už Jan Nepomuk na své panství nevrátil. Zůstal v armádě a bylo mu svěřeno velení jezdecké brigády v Praze.

Dalším významným krokem jeho života se stala jeho svatba s hraběnkou Antonií Schlickovou, která připadla na 23. července roku 1803.⁸⁴

⁸¹ Libor JÚN, *České země a dobrovolnické sbory habsburské armády*, str. 122–123.

⁸² *Tamtéž*, str. 123.

⁸³ *Tamtéž*, str. 123.

⁸⁴ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 276.

6) Válka roku 1805

Počátek války s třetí koalicí můžeme hledat již v roce 1802, tedy již v době, kdy byla mírem v Amiensu ukončena válka předešlá. Nevraživost propukla opět mezi Francií a Velkou Británií. Velké Británii byla vytýkána především neochota k vyklizení ostrova Malta.⁸⁵ Napoleon naopak připojil k Francii severoitalské Piemontsko a ostrov Elba.⁸⁶ Napětí se postupně stupňovalo, až došlo k vyhlášení války, které připadlo na 18. května roku 1803.

V období od vyhlášení války mezi Francií a Velkou Británií až do roku 1805, kdy byla konečně zformována třetí koalice, se boje odehrávaly výhradně mezi těmito dvěma státy.

Ovšem zástupcům Velké Británie bylo již od počátku jasné, že jestliže mají porazit Napoleona Bonaparta, musí tak učinit na pevnině. Na to nebyly anglické pozemní síly připraveny. Z toho důvodu se Anglie snažila o získání spojenců na pevnině, kterým by mohla přislíbit finanční podporu při vedení boje.

Hlavním podporovatelem anglických snah o utvoření nové protinapoleonské koalice bylo Rusko. Po palácovém převratu a nástupu cara Alexandra na trůn se do popředí dostávala „válečná strana“. Ta již v říjnu roku 1803 přistoupila k novým odvodům,⁸⁷ což značilo snahu připravit se na novou válku. Alexandrův hlavní diplomatický poradce, kníže Adam Czartoryski, byl jedním z hlavních iniciátorů vtažení Ruska do evropských záležitostí. Pověstnou poslední kapku pak pro Rusko představoval únos a následná poprava vévody z Enghien. Všechny evropské mocnosti byly tímto případem otřeseny. I Alexandr poslal Napoleonovi protest proti takovému chování. Ovšem Napoleon neváhal a v odpovědi připomněl Alexandrovi podivné okolnosti, za kterých zemřel jeho otec během palácového převratu. V důsledku této slovní přestřelky byly již v dubnu roku 1804 přerušeny diplomatické styky Ruska s Francií. Zároveň se ale sblížilo s Anglií, výsledkem diplomatických jednání těchto dvou velmocí se stala smlouva mezi Ruskem a Velkou Británií, uzavřená 11. dubna 1805 v Petrohradu.

Volným hráčem na evropském hřišti zůstávalo Rakousko. Bylo v této době značně názorově rozpolčené. Na jedné straně stála „válečná strana“, ovšem naproti této straně se jasně profilovali lidé, kteří věřili, že Rakousko není na žádný válečný konflikt připraveno. Tato opozice byla prezentována především arcivévodou Karlem, který byl jasně rozhodnut

⁸⁵ Ostrov Malta byl sídlem řádu maltézských rytířů. Roku 1798 padl ostrov do rukou Napoleona Bonaparta. Ovšem o dva roky později byl obsazen Velkou Británií. Malta patřila Britům až do roku 1964, kdy byla vyhlášena nezávislost. Roku 1974 se dále stala republikou. Podle Amienské smlouvy měl být ostrov navrácen původním majitelům, což se očividně nestalo.

⁸⁶ Dušan UHLÍŘ, Slunce nad Slavkovem., Třebíč 2000, str. 16.

⁸⁷ Tamtéž, str. 20.

bránit mír za každou cenu. K válce nakonec Rakousko přinutilo především jednání Napoleona v Itálii. Ten se nechal 18. května roku 1805 korunovat italským králem, čímž vzniklo zároveň i Italské království z bývalé Cisalpinské republiky. 6. června pak dále pokračoval Napoleon ve své činnosti připojením Ligurské republiky k Francii. Na základě těchto událostí se konečně zcela zformovala třetí koalice a Velká Británie ratifikovala subsidiární smlouvu s Ruskem a Rakouskem.

Do třetí koaliční války tedy vstoupily jako spojenci armády Velké Británie, Ruska a Rakouska. Prusko zůstalo neutrální a naopak velké německé státy jako Bavorsko, Bádensko a Württembersko se přidaly na stranu Napoleona.

Na třetí koaliční válce je z vojenského hlediska zajímavé, jak byl veden ústup koaličních vojsk z území Rakouska na Moravu, a dále bitva u Slavkova, která znamenala konec angažmá habsburské monarchie v konfliktu. Důvodem k ústupu byl pád ulmské pevnosti.⁸⁸ Dobytím pevnosti se podařilo Napoleonovi zajmout značnou část císařské armády i s jejich velitelem.⁸⁹

Na základě tohoto francouzského úspěchu byl Kutuzov donucen přehodnotit svůj dosavadní postup. Rozhodl se pro ústup, jelikož se mu nedostával dostatek mužů k boji. Takto nastoupil Kutuzov svůj legendární ústup rakouskými zeměmi, který zahájil ve městě Braunau a stahoval se směrem na Moravu.

Toto období se stalo významnou etapou vojenské kariéry Jana Nepomuka. Ve městě Lambach byl přeorganizován zadní voj Kutuzovových jednotek. Ten byl zde utvořen z oddílů generála Bagrationa složených ze tří pěších pluků spojením s plukem Pavlogradských husarů. Spolu s těmito jednotkami zajišťovaly zadní voj i rakouské jednotky, přesněji chorvatští hraničáři pod Nostitzovým velením.⁹⁰ Hlavním cílem tohoto uskupení bylo co nejvíce zdržovat postupující francouzské jednotky, aby tak poskytli hlavním silám dostatek času na nerušený ústup. Tak došlo ke střetu spojeneckého zadního voje s francouzským předvojem v blízkosti města Amstetten 5. listopadu. Murat, jenž tvořil francouzský předvoj, se dostal do křížku s Bagrationem, který v tomto okamžiku disponoval třemi pěšími pluky: Kyjevským granátnickým, Azovským mušketýrským a 6. mysliveckým. Dále měl k dispozici i deset

⁸⁸ Rakouská armáda stála u města Ulm, připravena na francouzský útok. Mack očekával, že Napoleon zaútočí od jihu, tedy od Černého lesa. Toto byla jedna ze lstí, kterou Napoleon v tomto tažení použil. Nechal Muratovo jezdectvo operovat v tomto prostoru tak, aby vyvolal dojem, že se zde nachází celá francouzská armáda. Tedy se měl Mack domnívat, že hlavní útok přijde z tohoto směru. Ovšem Napoleon zaútočil nečekaně ze severu, čímž byl zpečetěn rakouský osud a celá Mackova armáda byla nucena kapitulovat. Kapitulace proběhla 20. října 1805.

⁸⁹ Únik se zdařil pouze jednotkám, které od Ulmu vyvedl arcivévoda Ferdinand. Spolu s ním se na ústupu podíleli i kníže Schwarzenberg s polním maršálem Kolowratem. Těmito oddílům se podařilo dosáhnout, za neustálého pronásledování ze strany nepřítele, území Čech.

⁹⁰ D. UHLÍŘ, Slunce, str. 132.

eskadron Pavlogradského husarského pluku. Při Bagrationovi stál i Jan Nepomuk spolu se čtyřmi prapory pěšáků, 7. a 9. Szekelského hraničářským plukem a šesti eskadronami husarského pluku Hessen-Homburg, což představovalo sílu přibližně 9 000 mužů.⁹¹ I přesto, že oba velitelé bojovali s nevídaným nasazením, byli nakonec donuceni k vyklizení svých pozic.

O tomto střetnutí podal zprávu i podplukovník Schels. Ten se o této bitvě zmiňuje, ale s tím rozdílem, že se do konfliktu zapojil pouze Nostitz s regimentem husarů Hessen-Homburg. Dále podle autora utrpěli Francouzi velké ztráty, což způsobilo značné zpomalení jejich postupu a samozřejmě měla tato skutečnost velký význam pro Kutuzova, který tím získal možnost postupovat se svými jednotkami nerušeně dále.⁹²

Tuto nesrovnalost je nutno připisovat především rakouské straně. Můžeme v ní spatřovat snahu o vyzdvižení zásluh vojáků rakouské armády na úkor armády ruské. Již během samotného konfliktu třetí koalice vznikaly silné nepřátelské postoje mezi spojenci, které již předem určily koalici k zániku. V této otázce je ovšem zásadní ta skutečnost, že se opravdu spojencům podařilo zpomalit postup francouzských jednotek, což bylo jejich hlavním cílem.⁹³ Poskytly tak Kutuzovovi dostatek času, který mohl využít k ústupu na města Melk a St. Pölten.⁹⁴

Poté, co byl Francouzi dobyt Táborský most, se Kutuzov dostal do časového presu. Spojenci se stáhli k městu Schöngrabernu. Kutuzov nutně potřeboval získat alespoň nějaký čas, aby mohl dovést své jednotky bezpečně na moravské území. Z toho důvodu se rozhodl zanechat svůj zadní voj u Schöngrabernu. Jeho hlavním úkolem bylo zpomalovat postup Francouzů tak dlouho, jak to jen bude možné. Kutuzov požadoval po Bagrationovi, aby zdržel Francouze alespoň jeden celý den.⁹⁵

Spolu s ruskými jednotkami zde stojí připraven k boji i Nostitz. Jan Nepomuk je se svými jednotkami připraven nalevo od silnice, tedy nejbližší francouzským jednotkám. Zabírá okolí vesnice Suttentbrunn, která leží na půli cesty mezi Hollabrunnem a Schöngrabernem.⁹⁶

Murat se v danou chvíli domnívá, že proti němu stojí celá Kutuzovova armáda. Jelikož je příliš vzdálen ostatním francouzským jednotkám, pokusí se využít lest, která mu již pomohla získat Táborský most u Vídně. Spolu se Sebastiánem se přiblíží k vesnici Suttentbrunn a od rakouských jednotek si vyžádá rozmluvu s jejich velitelem. Murat využije

⁹¹ D. UHLÍŘ, Slunce, str. 137.

⁹² J. SCHELS, Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek, str. 280.

⁹³ Střetnutí u městečka Amstetten je dobře zpracováno v publikaci věnující se osobnosti generála Bagrationa. Viz Pavel ELBL, Generál Bagration. Legenda ruské armády, Třebíč 2010.

⁹⁴ Tamtéž, str. 137.

⁹⁵ Tamtéž, str. 163.

⁹⁶ D. UHLÍŘ, Slunce, str. 168.

své výmluvnosti a opravdu se mu podaří Nostitze přesvědčit o tom, aby bylo uzavřeno příměří. Z toho důvodu se Jan Nepomuk rozhodl opustit bojiště a zanechat své ruské spojence samotné. Tento krok Bagrationovi způsobil vážné potíže. Po odchodu Nepomukových mužů totiž zůstalo nechráněné pravé křídlo, které muselo být vyplněno 6. mysliveckým plukem.⁹⁷

Výše uvedená událost měla samozřejmě pro Nostitze nepříjemnou dohru. Stejně jako podmaršálek Auersperg,⁹⁸ i Jan Nepomuk byl potrestán za svůj přečin. Ve Státním oblastním archivu v Plzni v pracovišti Klášter jsou uloženy opisy dokumentů z Vojenského archivu ve Vídni, které se zabývají touto událostí.

Prvním z nich je kopie dopisu adresovaného válečnému prezidentovi. Dopis byl dne 20. listopadu roku 1805 odeslán z Olomouce. V dopise se oznamuje, že generálmajor hrabě Nostitz se nechal oklamat stejným způsobem, jako před ním hrabě Auersperg. Dále jsou zde zmiňovány následky, které mohly tuto politování hodnou událost provázet. Údajně mohlo dojít ke vzrušení nedůvěry mezi spojenci. To můžeme hodnotit jako velmi opožděnou reakci, jelikož silná nedůvěra mezi spojenci panovala už od ulmské kapitulace.⁹⁹ Od tohoto vojenského ústupku nepovažovali Rusové své rakouské spojence za příliš důvěryhodné a svou nedůvěru jim také náležitě projevovali.

Z toho důvodu byl Jan Nepomuk potrestán čtyřiaadvacetihodinovým vězením. Jako trest se zdá toto uvěznění docela mírné, v porovnání s tím, jaké perné chvílky nejspíše prožíval Bagration u Schöngrabernu po Nostitzově neomluvitelné chybě.

Další z dopisů je datován 21. listopadem a adresován byl přímo císaři Františku I. Jeho autorem byl Kutuzov a dopis je velice zajímavý, neboť Kutuzov se zde postavil na Nostitzovu obranu. Samozřejmě nechtěl urazit panovníka tím, že by si dovolil otevřeně zpochybnit císařovo rozhodnutí ohledně Nostitzova trestu. Pouze žádal o slitování a shovívavost v tomto případě. Vyzdvihoval Nostitzův přínos během ústupu celé armády z rakouského území. Především upozorňoval na jeho horlivost, kterou Nostitz předvedl při svém působení v zadním voji armády.¹⁰⁰

Odpověď na tento dopis byla zaslána již následující den, tedy 22. listopadu, opět z Olomouce. Císař se v odpovědi vyjádřil v tom smyslu, že se cítí být Nostitzovým jednáním

⁹⁷ P. ELBL, Generál Bagration., str. 163.

⁹⁸ Novým velitelem rakouské armády byl po pádu Táborského mostu, přesněji 14. listopadu, jmenován podmaršálek kníže Jan z Liechtensteina. Ten byl ustanoven místo nešťastného podmaršálka Auersperga. Jedna z jeho prvních povinností nepatřila právě mezi nejpříjemnější. Musel totiž sepsat protokol s Auerspergem o jeho chování u Táborského mostu. Na tomto protokolu byla následující rok postavena podmaršálkova žaloba. Viz D. UHLÍŘ, Slunce, str. 165.

⁹⁹ Státní oblastní archiv v Plzni, RA Falknovské větve Nostitz-Rienecků 1364-1945, inv. č. 234, sign. N30b – Opis z válečného archivu ve Vídni.

¹⁰⁰ Státní oblastní archiv v Plzni, RA Falknovské větve Nostitz-Rienecků 1364-1945, inv. č. 234, sign. N30b – Opis z válečného archivu ve Vídni.

u Schöngrabernu velmi raněn. Jen nerad se rozhodoval, že vyhlásí trest pro Nostitze, ovšem v reakci na předešlý list přislíbil, že na Kutuzovovu přímluvu vezme ohled při stanovování výše trestu. Díky Kutuzovovi uložil Nostitzovi pouze čtyřiaadvacetihodinové vězení a dále věřil v to, že se Nostitz skrze tento případ poučí a v budoucnu již podobnou chybu nebude opakovat.¹⁰¹

Je zajímavé, že tato neomluvitelná chyba neměla významnější dohru a nepříznivý vliv na Nostitzovu vojenskou kariéru. Jeden den vězení není podle mého soudu adekvátním trestem za takové ohrožení průběhu bitvy. I po této chybě pokračoval Jan Nepomuk ve své vojenské kariéře. Zarážející je srovnání s postihy za provinění knížete Auersperga. Z pozorování je zřejmé, že v jeho případě se při volbě trestu postupovalo mnohem přísněji. Jeho provinění bylo přitom téměř totožné s pochybením Nostitzovým.

Auersperg byl nucen předstoupit před vojenský soud, kde mu hrozila degradace a vězení. Před uvržení do vězení ho zachránila pouze přímluva císaře Františka. I přesto byl zbaven velení a dále zastával již pouze úřad nejvyššího lovčího.¹⁰²

Otázkou zůstává, proč Janu Nepomukovi prošel jeho přečin tak lehce. Je možné, že se tak stalo díky přímluvě samotného Kutuzova. I přes velikou nevráživost mezi spojenci byl Kutuzov uznáván jako výborný velitel. Zároveň mohl Nostitzovi pomoci jeho původ a především jeho spřízněnost s Bedřichem Mořicem Nostitzem.

Ať již je pravda jakákoliv, je jisté, že i bez pomoci Nostitzových jednotek se podařilo Bagrationovi zdržet Francouze dost dlouhou dobu na to, aby Kutuzov dosáhl Moravy. Na moravském území postupoval směrem na Olomouc, kde byl následně projednáván další postup spojenců. Bohužel nebyl přijat Kutuzovův návrh, ve kterém byl vysloven návrh dále prodlužovat Napoleonovu operační linii. Naopak byl prosazen plán cara Alexandra, který počítal s návratem k Brnu, kde měla být svedena generální bitva. A tak se spojenci vydali směrem ke Slavkovu.

6. 1) Bitva u Slavkova

Bitva u Slavkova je v odborné literatuře velmi kvalitně a podrobně zpracována. Z toho důvodu se zde nebudeme zabývat podrobným popisem bitvy.¹⁰³

¹⁰¹ Státní oblastní archiv v Plzni, RA Falknovské větve Nostitz-Rienecků 1364-1945, inv. č. 234, sign. N30b – Opis z válečného archivu ve Vídni.

¹⁰² Jan ŽUPANIČ a kol., Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, Praha 2001, str. 23.

¹⁰³ Bitva u Slavkova se stále těší zájmu badatelů jak zahraničních, tak i českých. Zájem, který o dílo projevují čeští historikové a badatelé, se může přičíst na vrub místu konání bitvy. Jedna z nejdůležitějších událostí v celém období napoleonských válek se totiž udála na našem území. Místo v blízkosti městečka Slavkov se tak alespoň

Pro potřeby této práce postačí pouze říci, že bitva u Slavkova se odehrála v blízkosti tohoto moravského městečka. Účastnily se jí tři armády, vedené třemi monarchy, proto je dnes známa i jako bitva tří císařů. Důležité je, že Napoleon chtěl svým protivníkům bitvu vnutit. Z toho důvodu nechal svoje jednotky opustit Pratecké návrší, které bylo následně obsazeno spojenci. Spojenečtí vojáci pak v den bitvy začali, podle bitevního plánu, sestupovat z Prateckého návrší. Jejich cílem byl obchvat francouzských jednotek. Takový vývoj událostí Napoleon předvídal a podřídil mu svůj další krok: nařídil dobytí Prateckého návrší, čímž se mu podařilo rozbít nepřátelský střed. Tento manévr vstoupil do dějin jako takzvaný Lví skok.

Mezi ruskými a rakouskými jednotkami panovaly již od počátku tažení roku 1805 velké rozpory a ve spojeneckém táboře současně zavládla veliká nedůvěra ke vzájemné spolupráci obou vojsk. Tyto negativní nálady se projevovaly na obou stranách. Ruská nedůvěra vůči jeho spojenci byla zapříčiněna kapitulací ulmské pevnosti. Rakušané dále zazlívali Rusům neochotu bránit Vídeň. Asi největší nebezpečí pro úspěch bojů tedy

na malý okamžik stalo svědkem a součástí „velkých“ dějin. Důkazem pro tvrzení, že zájem o bitvu u Slavkova ani v dnešní době neupadá, může být například skutečnost, že jsou na místě bojiště každoročně pořádány Slavkovské slavnosti, které mají za úkol zrekonstruovat bitevní události.

Kromě toho vycházejí i četné sborníky věnující se událostem roku 1805. Například: Třetí koaliční válka 1805, s podtitulem Sborník přednášek slavkovské konference „Evropské aliance 18. století – aliance Evropy kolem impéria Velkého národa. Slavkovská bitva a její pozadí“. Sborník byl vydán v roce 2005 díky projektu Austerlitz. Dalším sborníkem, který bych zde ráda zmínila, je Bitva u Slavkova a válka roku 1805. Sborník dokumentů a studií k 200. výročí s předmlouvou Olega Sokolova. Vyšel v Třebíči roku 2005. V tomto sborníku mě zaujaly dva příspěvky. První byl sepsán Ondřejem Tupým a zabývá se deníkem, který po sobě zanechal major Mahler. Ten se ve svých zápiscích zabíral událostmi od konce roku 1805 až do okamžiku bitvy u Slavkova. Můžeme takto posoudit události na základě popisu přímého účastníka. Druhý příspěvek se týká francouzské strany. Jedná se totiž o popis bitvy u Slavkova, který se dochoval v podobě francouzské zprávy o bitvě. Výhoda těchto dokumentů spočívá v tom, že se dozvídáme pravdu o postavení a pohybech Francouzů. Ovšem musíme si uvědomit, kým byla zpráva sepsána a pro koho byla určena. Z toho důvodu je potřeba zacházet s tímto dokumentem opatrně, jelikož původně byl kromě jiného zamýšlen i k propagaci Francie a francouzského vojska, proto může být místy značně „přikrášlen“ ve prospěch vítězné mocnosti. Relace byla přeložena Jiřím Kovaříkem.

Námi sledovaným tématem se zabýval i Jiří Kovařík ve svých nespočetných publikacích. Značnou pozornost tématu věnoval i Dušan Uhlíř. Mezi jeho známé počiny se tak řadí například publikace Slunce nad Slavkovem, Bitva tří císařů, popřípadě článek vytištěný ve sborníku Napoleonské války a české země, atd. Jeho popis bojových událostí je velice jasný, z toho důvodu nám umožní vytvořit si ucelenou představu o bitvě. Dále se ve svých pracích zabývá i událostmi, které se odehrávaly před bitvou. Jedná se zde o události, jejichž vyústěním byla výše zmíněná bitva. Ovšem nepodává pouze nudný popis pohybu vojsk během třetí koaliční války. Vojenské manévry jsou zde hojně doplněny popisy politických událostí.

Pro vizuální představu podoby bitevního pole poslouží badatel i laickému čtenáři různé průvodce po bojišti. I k bitvě u Slavkova jsou tyto pomůcky k dispozici. Může nám posloužit například publikace Psal se rok 1805. Bitva u Slavkova (průvodce bojištěm), která vyšla v Brně roku 1978. Jedná se o poměrně útlou knížku, díky které si můžeme utvořit poměrně jasnou představu o bojišti. Dále bych uvedla publikaci Mariana Hochela, která je známa pod názvem Bojiště bitvy tří císařů u Slavkova, průvodce po památkové zóně. Opět se jedná o knihu vydanou v Brně roku 2010. Tato kniha je podrobnější než dříve jmenovaná a obsahuje výborné fotografie míst spojených s bitvou.

V téměř každé biografii zabývající se životem Napoleona Bonaparta nalezneme alespoň stručný popis událostí roku 1805. Někteří historikové se totiž domnívají, že tažení roku 1805 spolu s bitvou u Slavkova představovaly nejdůležitější události v Napoleonově životě. To je jistě nezpochybnitelný výrok. Vždyť i sám Napoleon považoval výše zmíněné období za naprostý úspěch. Bitva u Slavkova se pro něj stala symbolem slavného vítězství a představa „slavkovského slunce“ ho provázela po celou jeho vojenskou kariéru. Stalo se symbolem jeho vojenského umu a zároveň štěstí. Na jeho zářil čekal například během bitvy u Lipska, kde se jeho svítu již ovšem nedočkal.

představovaly rozpory mezi spojenci. Dále se projevovala špatná organizovanost jejich armád. Před bitvou vyvstaly velké problémy s překladem bitevních plánů do ruštiny a vůbec dopravení plánů k jednotlivým jednotkám. V den bitvy tak mnohé jednotky plán vůbec neobdržely.

Toto je věčný problém spojenců během celých napoleonských válek. Nejednotnost a nedůvěra panovaly jak ve velení, tak i v celém vojsku. I když bylo velení sjednoceno a svěřeno jediné osobě (například Schwarzenbergovi v letech 1813–1814), docházelo stále k velkým rozporům. Situace byla navíc ztěžována i účastí monarchů u vojska.

Podle bitevního pořádku stál Jan Nepomuk na levém křídle pod velením podmaršálka Kienmayera. Měl vést jednu brigádu, která sestávala z poloviny eskadrony hulánského pluku Schwarzenberg a z osmi eskadron husarského pluku Hessen-Homburg. Dohromady měl tedy Jan Nepomuk k dispozici přibližně 400 mužů, kteří tvořili předvoj levého křídla.¹⁰⁴ Jelikož postupoval s jednotkami pod velením Kienmayera, je jeho jméno spojeno s bojem o Telnici.¹⁰⁵ Ta za celou dobu trvání bojů několikrát změnila majitele.

Poté, co byla bitva definitivně ztracena, kryl Nostitz jako součást Kienmayerova sboru ústup levého křídla od Sokolnice a Telnice.¹⁰⁶ V noci z 2. na 3. prosince tak nastoupil spolu se zbytkem spojenecké armády ústup do Uher. Spojenci tak prchali od bitevního pole silnicí spojující Slavkov a Hodonín, nejkratší cestou vedoucí do Uher.

Rakušané ovšem neváhali a ještě ve stejný den, kdy byla bitva ztracena, vyslali Liechtensteina k Pozořické poště, která se stala přechodným stanovištěm Napoleona Bonaparta. Liechtenstein přišel nabídnout Napoleonovi příměří mezi habsburskou monarchií a Francií.

Následující den po bitvě si Napoleon vybral honosnější sídlo pro svůj pobyt a ubytoval se přímo ve Slavkovském zámku. V sídle rodiny Kouniců se tak během několika dnů vystřídaly hned tři korunované hlavy. Před bitvou zde totiž pobývali oba poražení panovníci.

Nakonec došlo i k setkání Napoleona s Františkem I. Místem setkání se stal Starý mlýn na Spáleném potoce, který se nachází mezi Žarošicemi a Nasedlovicemi. Oba panovníci přijeli se svými doprovody, ale samotného jednání se účastnil pouze Napoleon s Berthierem na straně jedné a František I. s Liechtensteinem na straně druhé. Příměří bylo podepsáno 6. prosince na Slavkovském zámku. V dokumentu byla určena i demarkační linie, která měla oddělit francouzskou armádu a vojáky rakouské armády na Moravě. Dále měli podle

¹⁰⁴ J. SCHELIS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 285.

¹⁰⁵ Telnice leží na levém břehu Zlatého potoka. Sokolnice leží na pravém.

¹⁰⁶ J. SCHELIS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 285.

podmínek příměří Rusové vyklidit území habsburské monarchie, především na Moravě, v Uhrách a Haliči.

O podpisu mírové smlouvy se až do 16. prosince jednalo v Brně. Jednání byla přerušena a přesunuta do Bratislavy, jelikož v Brně vypukla tyfová epidemie, které podlehl například i generálmajor Weyrother, autor bojového plánu bitvy u Slavkova. Z toho důvodu byla mírová smlouva mezi Rakouskem a Francií podepsána až 26. prosince v Primaciálním paláci v Bratislavě.

7) Válka roku 1809

Vstup habsburské monarchie do války roku 1809 byl dílem válečné strany, která se profilovala na vídeňském dvoře. Její hlavní stoupenkyní se stala především Marie Ludvika d'Este, třetí žena císaře Františka. Již během roku 1808 docházelo k výraznému posilování této strany. Jejich hlavními argumenty se stal vývoj situace ve Španělsku, kde byl postupně vyvrácen mýtus o neporazitelnosti napoleonských armád. Dále byl vytvořen plán, který počítal s rozpoutáním národního povstání na německém území. Plán se ovšem nezdařil, k jediné vzpouře došlo v Tyrolích a jejím organizátorem byl Andrea Hofer.

Hlavním odpůrcem nové války byl především arcivévoda Karel, který opět správně zhodnotil situaci, v jaké se nacházela monarchie. I přesto byl jmenován vrchním velitelem vojsk a započal tak poslední vojenské tažení své kariéry.

Válka roku 1809 se stala přelomovým okamžikem pro habsburskou monarchii. Nejenže mírem z 14. října 1809 ztratila říše mnohá území, ale své křeslo pozbyl i hrabě Stadion, který byl nahrazen knížetem Metternichem, jenž byl spojen s monarchií až do roku 1848.

7. 1) Počátek tažení

Během míru pobýval Jan Nepomuk v Praze, kde velel jezdecké brigádě. Již v roce 1806 mu byla schválena zdravotní dovolená. Zdravotní odpočinek mu byl přidělen od 28. června a původně mu bylo povoleno zůstat v ústraní pouze na rok. Ovšem po uplynutí stanovené doby byla dovolená ještě prodloužena. Zpátky k armádě se tak dostal až roku 1808, kdy se sám nahlásil do služby, a ke svému útvaru nastoupil již 28. prosince.¹⁰⁷

Boje, které probíhaly mezi habsburskou monarchií a Francií v roce 1809, jsou charakteristické tím, že se odehrávaly na německém území. Vrchním velitelem habsburské armády se stal arcivévoda Karel, což byl v té době jediný příslušník habsburského rodu, který měl vlohy pro vojenské řemeslo. Bohužel se tato válka stala pro arcivévodu Karla válkou poslední, o což se zasloužili jeho nepřátelé ve Vídni.

Na počátku tažení nestál v čele svých vojsk Napoleon Bonaparte, což se výrazně projevilo na francouzských operacích. Napoleona zastupoval ve funkci vrchního velitele

¹⁰⁷ J. SCHELIS, Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhieneck, str. 286.

maršál Berthier, který při vynášení rozkazů postrádal Napoleonovu rozhodnost a vůdčí schopnosti. Bonaparte přicestoval k armádě až 17. dubna.

V tomto okamžiku by bylo nejspíše nadbytečné popisovat do detailů tažení roku 1809, jelikož je možné se o této problematice dočíst v odborné literatuře.¹⁰⁸

Upozorněme zde však na některé specifické prvky této vojenské operace. V první řadě je nutno poukázat na to, že největší šanci porazit nepřátelskou armádu měl arcivévoda Karel na počátku tažení, kdy se u vojska ještě nenacházel Napoleon, a kdy se jeho zástupce dopustil několika strategických omylů. Jednou z francouzských chyb bylo, že se od sebe příliš vzdálily sbory operující na německém území. Pokud by se Karlovi podařilo od sebe obě části oddělit, měl by velikou šanci na zničení nepřítele. Ovšem arcivévoda Karel této šance nevyužil, a proto boje pokračovaly dál bitvami u Aspernu a Wagramu, které o celém tažení rozhodly.

Jan Nepomuk se pohyboval se svými muži u I. sboru, který byl pod velením hraběte Bellegarda. Pod tímto velitelem působil až do zimy roku 1809.¹⁰⁹

Po válce v roce 1805 zahájil Karel ze Schwarzenberga svou diplomatickou kariéru. Prvním působištěm se mu stalo Rusko, kam se vydal v roce 1809. Jeho úkolem bylo posílení vztahů mezi Ruskem a monarchií a dále rozrušení ruského vztahu ke Francii. Zpět do vlasti se vrátil včas, aby se zúčastnil bitvy u Wagramu a 22. listopadu 1809 byl povýšen na generála kavalerie.¹¹⁰ V dalších letech se věnoval především diplomacii, o čemž bude řeč později.

Na příkladu Karla ze Schwarzenberga je možné sledovat, že voják v tomto období nemusel působit výhradně ve vojsku. Karel byl činný i jako diplomat, přičemž v době, kdy působil v diplomatických službách, nepřestával plnit ani roli vojáka. Fakt, že byl i dobrým vojákem, byl jedním z důvodů, proč byl do diplomatické mise vybrán. Jeho schopnosti se daly využít oboustranně. Během svého působení u vojska, především v letech 1813–1814, byl přímo nucen využívat svých diplomatických schopností, jelikož se při hlavním stanu nacházely všechny spojenecké korunované hlavy, se kterými samozřejmě musel někdo jednat.

Radecký naopak vstupoval do války roku 1809 jako již dobře známá veličina v habsburské armádě. Byl například nápomocen arcivévodovi Karlovi během jeho reformní činnosti. Karel mu předal dozor nad zvěrolékařským institutem, dále se měl zasloužit o založení Vojenské ekvitační školy, jež měla organizovat jak výcvik koní, tak i jezdců.¹¹¹

¹⁰⁸ Například: Tomáš DOSTÁL, *Poslední vítězné tažení císaře Napoleona. Francouzsko-rakouská válka v roce 1809*, České Budějovice 2008., Antonín HOLUB, *Válečné dějiny. Přednášky Válečné školy roč. 1924/25*.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 286.

¹¹⁰ J. HANESCH, *Karel I. Filip kníže Schwarzenberg*, str. 42.

¹¹¹ F. HERRE, *Radecký*, str. 45.

Za působení ve válce 1809 mu byl udělen komandérský kříž Řádu Marie Terezie. Bitvy u Aspernu se neúčastnil, ovšem za své působení v bitvě u Wagramu byl 27. května povýšen na polního podmaršálka.¹¹²

7. 2) Aspern

Bitva odehrávající se 21. a 22. května na břehu řeky Dunaje získala svůj název podle vesnic Aspern a Esslingen. Je charakteristická prudkými boji, které se vedly o obě zmíněné vesnice, přičemž Francouzi byli nuceni nastupovat do boje z druhého břehu Dunaje po soustavě mostů. To se jim nakonec stalo osudným. Mosty se během bitvy častokrát zřítily a musely být složitě opravovány. Několikrát byli za poškození mostů zodpovědní i rakouští ženisté, kteří posílali po Dunaji různé nástražné předměty, které je měly poškodit (například i hořící mlýn).¹¹³

Arcivévodovi Karlovi se nepodařilo Napoleona zcela porazit. Význam ale mělo, že ho donutil pouze k ústupu z bojiště. Pro rakouskou stranu je dále zásadní účast dobrovolnických sborů v bitvě.¹¹⁴

Jan Nepomuk se také účastnil bitvy u Aspernu a Esslingenu. Postupoval spolu s druhou kolonou hraběte Bellegarda a to skrze Kagrann a Hirschtetten směrem na Aspern. Do bitvy nastupoval již jako polní maršál. Povýšen byl 18. května. Ve zprávě o bitvě je Nostitz také zmiňován. Zařadil se mezi zraněné. Byl totiž zasažen do levé nohy. Ovšem i přes toto zranění zůstal se svou jednotkou až do večera druhého dne bojů. O krutosti boje vypovídá i záznam, že pod ním byli zabiti dva koně.¹¹⁵

Tak se stala bitva u Aspernu a Esslingenu jedním z neúspěchů Napoleona Bonaparta. Ten měl být ovšem již v následující bitvě napraven.¹¹⁶

¹¹² F. HERRE, Radecký, str. 49.

¹¹³ T. DOSTÁL, Poslední vítězné tažení, str. 152.

¹¹⁴ Viz L. JŮN, České země a dobrovolnické sbory habsburské armády v období koaličních a napoleonských válek 1792–1815, in Napoleonské války a české země, Praha 2001.

¹¹⁵ J. SCHELS, Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek, str. 288.

¹¹⁶ Bitva u Aspernu a Wagramu byla mnohonásobně zpracovávána v odborné literatuře. Především bitva u Aspernu se stala pro Rakouskou stranu vděčným tématem ke zpracování. Rakouská propaganda samozřejmě nezapomněla využít vítězství arcivévodky Karla v bitvě k propagačním účelům. Arcivévoda byl vyzdvihován jako muž, kterému se podařilo porazit samotného Napoleona. Stal se tak z něj oslavovaný hrdina celé monarchie. Veliké zklamání pak přinesla bitva u Wagramu.

Z české tvorby bych vyzdvihla především práci Tomáše Dostála, která je známá pod názvem Poslední vítězné tažení císaře Napoleona s podtitulem francouzsko-rakouská válka v roce 1809. Autor zpracovával toto téma již během svých studií na Filozofické fakultě univerzity Karlovy. Práce je výbornou kombinací jak vojenských, tak i politických studií. Dále nabízí pohled do mechanismu fungování obou armád. Nechybí ani zajímavá kapitola věnující se arcivévodovi Karlovi.

Dále bych ráda upozornila na sborník prací známý jako Napoleonské války a české země. V této publikaci můžeme najít mnoho zajímavých příspěvků. Například: Pavel BĚLINA, Napoleonské války. Předěl v dějinách

7. 3) Wagram

Bitva, která vstoupila do historie pod jménem bitva u Wagramu, se odehrála ve dnech 4. a 5. července v blízkosti vesnice Deutsch-Wagram. Napoleon se na bitvu důkladně připravil. Podařilo se mu stáhnout k místu bojů všechny jednotky, které dosud operovaly v jiných místech. Dále znovu obnovil soustavu mostů, jež byly potřeba k přechodu Dunaje.

Centrem rakouských sil se stala vesnice Deutsch-Wagram, kolem které se koncentrovala většina rakouských vojsk. Velikou chybou arcivévody Karla bylo, že nevyužil v boji všechny jednotky, které měl při sobě. Negativní vliv na výsledek bitvy měl i pozdní příchod jeho bratra, arcivévody Jana, na bojiště. Bitva skončila v okamžiku, kdy se Francouzům podařilo dobýt Deutsch-Wagram.

I této bitvy se Jan Nepomuk aktivně účastnil. Vedl jednu divizi záloh knížete Liechtensteina. Ty se nacházely přímo za středem rakouských sil u vesnice Gerasdorf.¹¹⁷

mezinárodních vztahů a vojenského umění; Peter BROUCEK, Francouzský císař, České země, Rakousko a rok 1809; Libor JŮN, České země a dobrovolnické sbory habsburské armády v období koaličních a napoleonských válek 1792–1815.

Především poslední zmíněný článek je velice zajímavý. Zabývá se, jak je již patrné z názvu, dobrovolnickými sbory vznikajícími na českém území, jelikož během roku 1809 opět došlo k ohrožení Českých zemí. Vzhledem k tomu, že většina armády působila proti Napoleonovi na německém území, byla v Českém království jen nepatrná část regulérního vojska, které by bylo schopno zemi bránit. Z toho důvodu vznikaly dobrovolnické sbory. Tato iniciativa ovšem nebyla v roce 1809 žádnou novotou. Dobrovolné sbory vznikaly již za druhé koaliční války. Takto byla stvořena jednotka známá jako Legie arcivévody Karla, jelikož byla svolána Karlem, a při jejím tvoření působil i Jan Nepomuk. V roce 1809 se i tyto dobrovolnické sbory účastnily bitvy u Aspernu. Především z vojenského hlediska, tedy chceme-li se zabývat přesnými pohyby vojsk jak před oběma bitvami, tak i po nich, bych neopomněla Antonína Holuba a jeho Válečné dějiny. Toto dílo vzniklo jako skripta pro válečnou školu v letech 1927–1928. Publikace obsahuje popis různých tažení během téměř celých napoleonských válek, je doplněna o nákresy a vysvětlení politické situace.

V neposlední řadě je opět dobré nahlédnout do biografii Napoleona Bonaparta. Například: Albert MANFRED, Napoleon Bonaparte, Praha 1975, a mnoha dalších.

S osobou samotného Napoleona se také pojí jeden zajímavý pramen. Jedná se vlastně o vzpomínky sepsané Bonapartovým komorníkem po napoleonských válkách. Můžeme ho nalézt pod názvem Deset let s Napoleonem. Paměti císařského komořího. Tyto paměti vyšly v Praze roku 1931. Jak vyplývá ze samotného názvu, jedná se o paměti, které byly napsány, jak tvrdí autor, proto, aby byla očištěna Napoleonova postava pro budoucí generace. Autor se nekompromisně staví na Bonapartovu stranu a snaží se uvést na pravou míru všechny nepravdy, které po Napoleonově odchodu na Sv. Helenu vyvstaly ze strany jeho odpůrců. Paměti jsou anonymní a dokonce v textu často nejsou uvedena ani jména aktérů, kteří se ve vzpomínkách objevují. Jak tvrdí autor, děje se tak proto, že někteří ze zmiňovaných mužů ještě stále žijí, a autor se tímto nechtěl zbytečně dostat do problémů. Přesto, že tento pramen se občas může zdát jako snůška dvorských „drbů“, rozhodně bych ho zcela nezavrhovala, jelikož nám ukazuje atmosféru dané doby.

Dalším pramenem, na který bych ráda upozornila, jsou paměti sepsané jednou polskou šlechtičnou. Její jméno bylo Anna hraběnka Potocká a paměti vyšly pod názvem Paměti z let 1794–1820, poprvé v Paříži roku 1838, u nás roku 1906 v Praze. Jedná se o velice zajímavý pramen, který po sobě zanechala žena, jež byla neteří samotného Stanislava Augusta, tedy polského krále. Na stránkách publikace je tak velice čtivým a zábavným způsobem zachycena atmosféra, která byla příznačná pro území Polska v období od roku 1794 až do roku 1820. Díky tomu, že tato dáma byla členkou té nejvyšší společnosti, potkala se za svůj život s mnohými vysokými osobami dané doby, například s carem Alexandrem, Napoleonem, Muratem, Talleyrandem a mnoha dalšími. Celými paměťmi se jako červená niť táhne touha po osvobození a spojení Polska. Je znát neuvěřitelná důvěra v Napoleona jako osvoboditele polského lidu a také zklamání, jež přišlo spolu s Bonapartovým pádem.

¹¹⁷ J. SCHELIS, Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhieneck, str. 289.

Během bitvy se účastnil několika útoků, ovšem většinou působil pouze jako krytí mužstev konajících útok. Například kryl levé křídlo Rosenbergových jednotek. Při ústupu těchto jednotek se dostal do prudké srážky s nepřítelem a po tomto střetu se dále omezil již pouze na sledování bitvy.¹¹⁸

Po ústupu Rakušanů z bitvy se spolu s dalšími jednotkami vydal směrem na Znojmo, kde se připravovali k další bitvě.¹¹⁹

Jan Nepomuk byl v bitvě u Wagramu opět zraněn, proto byl ze zdravotních důvodů poslán na dovolenou. Tu trávil především v Praze, kde se zdržoval hlavně v zimních měsících, letní pak většinou trávil na svých panstvích.¹²⁰

¹¹⁸ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 289–290.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 291–292.

¹²⁰ Tamtéž, str. 292.

8) Válka s poslední koalicí

Koalice se začala vytvářet na základě neúspěchu francouzských vojsk na ruském území. Důležitou se tak stala například konvence z Tauroggenu podepsaná 30. prosince 1812 a dále spojenecká smlouva mezi Ruskem a Pruskem podepsaná v Kaliszi 28. února. Postupně se přidávali další spojenci, v polovině roku 1813 byla již koalice tvořena Velkou Británií, Švédskem, Španělskem, Portugalskem, Pruskem a Ruskem.

Rakousko velice dlouho váhalo se svým vstupem do koalice. Cítilo se ohroženo Ruskem, a to především v polské otázce, na Balkáně a také v Německu. Dále byla pro Metternicha důležitá i otázka nástupnictví na francouzský trůn. Chtěl prosadit, aby na něj usedl Napoleonův syn, který byl zároveň i Františkův vnuk.

Od 12. července až do 10. srpna 1813 probíhal v Praze mírový kongres, na kterém se sešli zástupci Pruska, Ruska a Francie. Kongres byl ovšem pouhou záminkou, která měla oběma stranám získat tolik potřebný čas. Na základě neúspěšného jednání se nakonec i habsburská monarchie rozhodla připojit ke koalici a 12. srpna 1813 vyhlásila Francii válku. Alianční smlouva se spojenci byla podepsána 9. září 1813 v Teplicích.

Válka s poslední koalicí znamenala konec Napoleonova vlivu na německém území. Dále byl donucen vzdát se i své vlády a opustit Francii. Hranice tohoto státu byla navrácena do stavu, v jakém se nacházela v roce 1792. Konec napoleonské vlády ovšem definitivně potvrdila restaurace Bourbonů.

8. 1) Podzimní tažení 1813

Jelikož jednání na Pražském mírovém kongresu ztroskotala, vyhlásila habsburská monarchie válku Francii a konečně se zapojila do tažení roku 1813.

Napoleonovým cílem v tažení bylo postupné porážení nepřátelských armád, což znamená, že měl v úmyslu nepostavit se celé spojenecké armádě v jedné rozhodující bitvě, ale svést postupně několik bitev, jež měly vždy vyřadit z boje pouze určitou část spojenecké Na tuto strategii spojenci reagovali taktikou, která byla založena na tom, že si nechtěli nechat vnutit žádnou z taktik rozhodujících bitev. Rozkazy zněly jasně. V případě ohrožení jedné ze tří spojeneckých armád se měla napadená část stáhnout z boje a vyčkat až na okamžik, kdy se všechny tři armády spojí k rozhodnému úderu.

Spojenci byli rozděleni celkem do tří uskupení. Na severu operovala severní armáda pod Bernadottovým velením. Ve Slezsku byla Blücherova slezská armáda a třetím oddílem

byla armáda česká, jejímž velitelem byl kníže ze Schwarzenberga. Na severozápadní hranici Čech se soustřeďoval se svými muži i Jan Nepomuk. S divizí kyrysníků byl přidělen jako rezervní sbor na pravé křídlo české armády.¹²¹

Proti třem spojeneckým armádám postupovaly tři armády francouzské. Ve Slezsku se se svými muži nacházel maršál Ney. V okolí Drážďan, Žitavy a Zhořelce se pohyboval Napoleon a proti Bernadottovi postupoval maršál Oudinot, který měl ještě spolupracovat s Davoutem.

Asi nejdůležitějším okamžikem v podzimním tažení se stal střet české armády s Napoleonem u Drážďan. Schwarzenberg využil toho, že se 21. srpna nacházel Napoleon ve Slezsku, kde pomáhal Neyovým sborům proti Blücherovi. Původním cílem bylo město Lipsko, ovšem poté, co bylo zjištěno, že se Napoleon nenachází u Berlína, se Schwarzenberg rozhodl pro změnu směru a postupoval na Drážďany.

Ještě 20. srpna se pravé křídlo české armády spolu s Nostitzovými jednotkami nacházelo u města Chomutov. Následujícího dne započal pochod a jednotky se přesouvaly směrem na Reichenberg až do města Dippoldiswalde, kam Nostitz přitáhl 25. srpna. Pravé křídlo postupovalo dále na Drážďany, ale Nostitz zůstal v městečku a do boje jeho jednotky nezasáhly.¹²²

Když se Napoleon o aktivitě české armády dozvěděl, opustil urychleně se svými jednotkami Slezsko a zanechal zde pouze Macdonalda s přibližně 80 000 muži.

Napoleon se přiblížil k Drážďanům již 25. srpna. Díky změně cíle útoku postupovaly spojenecké jednotky na Drážďany pomaleji, než bylo třeba, čímž poskytly Napoleonovi dostatek času na přípravu nadcházející bitvy. Nakonec byli spojenci u Drážďan ve dnech 26. a 27. srpna poraženi a Schwarzenberg byl nucen nařídít ústup zpátky do Čech. Obával se totiž, že mu rychle postupující Vandammův I. sbor odřízne cestu.¹²³

Během prvního dne bojů u Drážďan, tedy 26. srpna, stál Nostitz se svými muži jako rezervní sbor mezi vesnicemi Koschitz a Kaitz. 27. srpna se nacházel u vesnice Gittersee. Během ústupu české armády přes Krušné hory postupoval Jan Nepomuk směrem na Cheb, kam se svými muži dorazil 29. srpna.¹²⁴

¹²¹ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhieneck*, str. 65.

¹²² Tamtéž, str. 65.

¹²³ Vandamm se nakonec střetl se spojenci v bitvě u Chlumce a Přestánova. K této bitvě vyšly řady publikací, například Milan ŠVANKMAJER, *Bitva u Přestánova a Chlumce 29. – 30. srpna 1813, Ústí nad Labem 1955*.

¹²⁴ J. SCHELS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhieneck*, str. 65–66.

3. září byla rakouská armáda opět nově rozčleněna. Díky tomuto rozdělení byl Jan Nepomuk jmenován velitelem sedmi kyrysnických sborů. Tyto sbory byly součástí rezerv pod velením generála jízdy Hessen-Homburg.¹²⁵

Napoleon vytáhl opět proti Blücherově slezské armádě. Ovšem jeho postup byl zastaven, jelikož mu St. Cyr 4. a 5. září poslal hlášení o postupu Schwarzenberga. Ten vytáhl na pravý břeh Labe, aby tak odvedl Napoleonovu pozornost od Blüchera.

Napoleon se po St. Cyrově zprávě začal stahovat ze Slezska a 9. září postoupil směrem na Ústí nad Labem. Schwarzenberg se již dříve stáhnul za levý břeh a vyčkával na Napoleona na ústeckých výšinách. Bonaparte se v té době dozvěděl o Neyově porážce a ústupu,¹²⁶ i proto na Schwarzenberga nezaútočil.¹²⁷

Napoleon se tedy neodhodlal napadnout českou armádu a již 12. září se vrátil zpět k Drážďanům.¹²⁸ Ještě jednou se rozhodl pro útok směřovaný do Čech, ovšem i v tomto případě byl donucen se stáhnout. Tímto posledním vojenským tažením nadobro skončilo ohrožení Čech.

26. září tak mohla konečně spojenecká armáda nastoupit pochod směrem na Marienberg, po průchodu městem potom pokračovala dále do Saska. V okolí města Lipska se české vojsko konečně spojilo s Blücherovou slezskou armádou.¹²⁹ U města se tak následně začalo schylovat k jedné z největších bitev 19. století.

Karel ze Schwarzenberga se stal po fiasku Pražského mírového kongresu vrchním velitelem spojeneckých sil, což pro něj představovalo vrchol jeho vojenské kariéry. V této době se již jednalo o zkušeného vojáka, který byl dobře znám nejen doma, ale i v cizině. Dlouhý čas například strávil jako habsburský velvyslanec v Paříži, kde se zasloužil mimo jiné o sňatek Marie Luisy s Napoleonem. Ovšem fakt, že byl vybrán za vrchního velitele místo arcivévody Karla, nespočívá ani tak v jeho vojenském umu, jako spíše v arcivévodově neoblíbenosti na vídeňském dvoře. Do jeho postavení ho vynesly především zkušenosti, které měl s Napoleonem. Toho měl příležitost poznat během svého působení v Paříži. Významné postavení mu zajistily i jeho diplomatické schopnosti, jež byl nucen v letech 1813 a 1814 hojně využívat.

Ještě před vypuknutím války roku 1813 vydával Radecký memorandum, ve kterém obhájí udržení míru.¹³⁰ Z memoranda je zřejmé, že Radecký nebyl žádným válečným

¹²⁵ J. SCHELIS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 66.

¹²⁶ Byl poražen Bernadottem v bitvě u Dennewitz 6. září. Po bitvě byl donucen stáhnout se na Torgavu.

¹²⁷ A. HOLUB, *Válečné dějiny. Přednášky Válečné školy roč. 1924/25*, str. 17.

¹²⁸ J. SCHELIS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 67.

¹²⁹ Tamtéž, str. 68.

¹³⁰ F. HERRE, *Radecký*, str. 67.

fanatikem. Bohužel jeho přání, které vyslovil skrze memorandum, nebylo vyslyšeno, a proto nastoupil do hlavního štábu. Již 7. července vydal operační plán pro armádu.¹³¹ Za své působení v bitvě u Chlumu dále obdržel od cara Alexandra Řád sv. Anny a za bitvu u Lipska obdržel velkokříž Leopoldova řádu.¹³² Toto období bylo sice jedním z vrcholů Radeckého kariéry, ovšem narozdíl od Nostitze a Schwarzenberga jeho nejslavnější dny měly ještě přijít.

8. 2) Bitva u Lipska

Bitva u Lipska vstoupila do dějin jako jedna z největších bitev 19. století.¹³³ Ve dnech od 16. do 18. října se u německého města Lipska střetla spojenecká vojska s armádou Napoleona Bonaparta. Jelikož v bitvě bojovali vojáci mnohých národností, je bitva známá i jako Bitva národů.

Napoleonova armáda stála v postavení u Lipska a proti ní se pohybovali spojenci ve třech proudech. Byli rozděleni na českou, slezskou a severní armádu, přičemž severní se na bojiště dostala až během druhého dne bojů. Napoleon měl největší šanci porazit své nepřátele právě první den bojů, kdy zde ještě nebyli všichni vojáci v plném počtu. To se mu ovšem nepodařilo. Již v okamžiku, kdy na bojiště dorazila severní armáda, bylo téměř jisté, že Napoleon v bitvě u Lipska nezvítězí. Již při prvním pozorování muselo být zřejmé, že se v dané chvíli proti němu postavila opravdu výrazná přesila. Další velkou ránou se stala i zrada ze strany spojenců, kteří ho jeden po druhém opouštěli.

¹³¹ F. HERRE, Radecký, str. 71.

¹³² Tamtéž, str. 80.

¹³³ Během doby, která uplynula od bitvy u Lipska, samozřejmě vzniklo mnoho publikací, které se zabývaly tímto tématem. Literatura k období napoleonských válek je dnes již tak obsáhlá, že není možné ji přečíst během jednoho lidského života. I přesto bych zde chtěla některé tituly doporučit.

K bitvě u Lipska bych určitě neopomenula práce, které se týkají života Václava Radeckého z Radče. I přesto, že jeho opravdová sláva měla ještě přijít, stala se bitva u Lipska významným mezníkem v jeho životě. Mohu doporučit například tyto práce: F. HERRE, Radecký. Nejoblíbenější polní maršálek rakouské armády a jeho pohnutá doba, Brno 1997; P. HAVEL – A. ROMAŇÁK, Maršál Radecký. Vojevůdce pěti císařů, Praha–Litomyšl 2000. Obě práce jsou novější a velice čtivě zpracované. Dále práce Otakara Frankenbergera, která vyšla v roce 1990 v Praze pod názvem Václav Radecký z Radče. Ze starších publikací bych ráda zmínila například tyto tituly: Václav ADAMEC, Polní maršálek Radecký z Radče, Praha 1887; Ferdinand ČENSKÝ, Kniha vojnův Rakousko-uherských. Vlastenecké pamětihodné rozličnosti, Těšín 1876.

Dále je z vojenského hlediska zajímavé sledovat toto období v rámci života Karla ze Schwarzenberga. V této oblasti bych ráda zmínila například práci Josefa HANESCHE, Karel I. Filip kníže Schwarzenberg polní maršál, České Budějovice 2003, popřípadě jeho práce Napoleonovo tažení do Rus 1812–1813, Praha 1972. K letům 1813–1815 se dále váže Haneschova práce Osvobozená válka 1813–1815 v dokumentech rodinného archivu schwarzenberské sekundogenitury, Třeboň 1986.

Zajímavá je i otázka politiky v tomto období. Ta může být sledována opět na biografických pracích předních politických činitelů dané doby, například Metternicha nebo Talleyranda. Například: Jan HALADA – Jaroslav ŠEDIVÝ, Metternich kontra Napoleon, Praha 1985. Franz HERRE, Metternich, Praha 1996. Luboš TARABA, Nebezpečný intrikán. Život Ch. M. Talleyranda, Praha 1995.

Jelikož toto období bylo důležité i pro České země, uvedla bych i publikaci Milana Švankmajera, Čechy na sklonku napoleonských válek. 1810–1815, Praha 2004.

Bitva probíhala po dobu tří dní, přičemž se bojovalo především první a třetí den. Druhý den věnovaly obě armády odpočinku, vojáci ošetřovali raněné a sbírali své mrtvé. Až teprve v noci z 18. na 19. října se začaly francouzské jednotky z bojiště stahovat. Během stahování se zborčil most přes řeku Elster. Po tomto incidentu zůstalo ještě mnoho francouzských vojáků na druhém břehu. Ti se pokoušeli dostat na druhý břeh tím, že se pokoušeli řeku přeplavat. Mnohým se tento pokus nezdařil. Mezi posledními obětmi řeky byl i Jozef Poniatowski.

Jan Nepomuk se také zúčastnil bitvy u Lipska. Podle dispozic pro bitvu byl součástí oddílu spojenecké armády pod velením hraběte Mervelda. Spolu s Merveldem a dalšími oddíly tvořil kolonu, jejímž velícím důstojníkem byl generál jezdeckva Hessen-Homburk. Tato část vojska se měla zmocnit mostu přes řeku Pleisse. Nostitz se svými kyrysníky kryl pravé křídlo Merveldova sboru. Dále je spjat s bojem na planině Gröbern, kam byl odvelen, aby podpořil Wittgensteina proti Francouzům. Nakonec byl prostor u Gröbern od Francouzů vyklizen.¹³⁴

18. října postupoval Jan Nepomuk na levém křídle. To bylo tvořeno první kolonou generála jezdeckva Hessen-Homburg. V koloně se nacházely pěchotní rezervní divize Bianchi a Weissenwolf a samozřejmě i kyrysníci Jana Nepomuka. Rakouský předvoj byl tvořen jednotkami hraběte Hardegga, který útočil směrem na Dölitz. Po něm následoval Jan Nepomuk postupující směrem na Connewitz. Ovšem Francouzi zde měli takovou početní převahu, že musely být k rakouským jednotkám vyslány posily.¹³⁵

Posily dorazily okolo poledne. Rakouským jednotkám se sice podařilo uhájit své pozice, ale vojáci již byli na konci svých sil. Mezi zraněnými se nacházel i Hessen-Homburk a hrabě Hardegg.¹³⁶

Ani Jan Nepomuk nebyl ušetřen během třetího dne bojů. Byl postřelen do pravého stehna. Se svými jednotkami ovšem zůstal až do noci 19. října.¹³⁷

Na dobývání Lipska 19. října neměly Nostitzovy jednotky již žádný podíl. Jan Nepomuk byl za své chování v bitvě u Lipska také odměněn. Od císaře Františka získal komandérský kříž řádu Marie Terezie. Car Alexandr mu předal řád Svaté Anny první třídy.¹³⁸

¹³⁴ J. SCHELIS, *Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek*, str. 68.

¹³⁵ Tamtéž, str. 74.

¹³⁶ Tamtéž, str. 74.

¹³⁷ Tamtéž, str. 75.

¹³⁸ Tamtéž, str. 75.

9) Poslední měsíce napoleonských válek

Bitva u Lipska představovala pro Napoleona prozatím jeho největší porážku. Znamenala nejen konec jeho panování na německé půdě, ale i postupný pád císařství. I přesto se Napoleon pokusil ještě situaci zachránit. Bitvy, které svedl se spojenci na francouzském území, byly vzorovou ukázkou jeho vojenského umu.

Spojenci se po bitvě u Lipska rozhodli přerušit pronásledování, než aby Napoleona stíhali okamžitě. Tato taktika byla proti srsti především Radeckému se Schwarzenbergem, kteří prosazovali okamžitý postup. Z toho důvodu vstoupili spojenci na francouzské území až na přelomu roku.

Spolu s habsburskými jednotkami postupoval i Jan Nepomuk. Ten se se svými muži účastnil například bitev u Troyes, Vitry, Fere Champenoise a nechyběl ani v bitvě u Arcis-sur-Aube,¹³⁹ kde byl Napoleon spojenci poražen.

Bitva se odehrála 21. března 1814. Po jejím skončení se Bonaparte rozhodl pro úhybný manévr, který mu měl pomoci odlákat spojence do Lotrinska. Lest se ovšem nezdařila a již 30. března vydal maršál Marmont spojencům Paříž.

Takto skončilo tažení roku 1814. Napoleon byl donucen abdikovat a odejít na ostrov Elba. Ve Francii byli opět restaurováni Bourboni. Na trůn tak usedl bratr popraveného krále. Ovšem všeobecná nespokojenost francouzského lidu s novým králem a neshody spojenců provázející Vídeňský kongres připravily Napoleonovi příznivé prostředí pro návrat. Již 1. března 1815 se Bonaparte vylodil na francouzském území a 20. března vstoupil triumfálně do Paříže.

Návrat francouzského císaře znamenal opětovné sjednocení spojenců. Ti byli opět ohroženi společným nepřítelem, proti kterému se museli sjednotit. Následné tažení bylo ukončeno bitvou u Waterloo, kde byl Bonaparte definitivně poražen. Tak skončilo období napoleonských válek.

Jan Nepomuk se také účastnil tažení roku 1815. Podílel se například na bojích o pevnost St. André. Důležitá byla ovšem pro Jana Nepomuka jiná událost, která se stala až po porážce Napoleona. 1. října stejného roku byly pořádány manévry v přítomnosti všech koaličních vládců. Těch se účastnil i Jan Nepomuk. Během manévrů představil car Alexandr Nostitz anglickému veliteli Wellingtonovi. Car údajně použil pro označení Jana Nepomuka tato slova: „Hrabě Nostitz! Jeden z nejstatečnějších generálů v rakouské armádě! Vyznamenal

¹³⁹ HIRTENFELD, Der Militär Maria Theresien Orden und seine Mitglieder, Wien 1857, str. 1157.

se v bitvě u Lipska stejně jako dnes zde. Kdo ví, jestli bychom zde dnes byli, kdyby ho nebylo.“¹⁴⁰

Tato slova jsou již sama osobě velice lichotivá. Důležitý je i ten fakt, že pocházejí zrovna z úst cara Alexandra. Z výroku je zřejmé, že Nostitzovo působení v bitvě zcela překrylo jeho selhání z roku 1805. Je vidno, že nakonec došlo na Kutuzovova slova. Ten totiž Nepomukovo selhání přičítal pouze jeho mladické nerozvážnosti.

Tažení roku 1815 znamenalo konec napoleonských válek. V Evropě tak po velice dlouhé době opět zavládl relativní klid. Spolu s ukončením bojů získal Jan Nepomuk dovolenou, která měla trvat dva roky. Postupem času se ovšem stále častěji ozývala stará zranění z bojů. V důsledku několikanásobného zranění pravé nohy se stávalo, že nemohl velice často nohou vůbec pohybovat.¹⁴¹ Z toho důvodu byl roku 1821 penzionován. Opustil armádu po třiceti šesti letech věrné služby. Ukončil tak jednu důležitou část svého života. Následujících dvacet let prožil v ústraní.

Ani v tomto období příliš nezahálel. Nadále se staral o svá četná panství. Ke svému dědictví přikoupil ještě Průhonice. Ovšem po celý jeho život mu byla velkou vášní především hudba.

Nejen, že sám hudební díla tvořil, v knihovně Pražské konzervatoře se dodnes dochovala jeho práce, která nese název Feodora, ale byl i velikým podporovatelem hudebního umění. Spolu s ostatními hudbymilovnými šlechtici tak pomohl roku 1808 založit první pražskou hudební školu. Provolání, které tito muži vydali 25. dubna 1808, je dnes považováno za zakládací listinu Pražské konzervatoře. Listina je dnes uschována v knihovně konzervatoře, ovšem její kopii je možno zhlédnout i na internetových stránkách školy.

Původně byla škola založena pouze jako učiliště pro orchestrální hudebníky. První školní rok byl ale zahájen až 24. dubna roku 1811. Toto pozdní datum bylo způsobeno tím, že společnost, která po následujících více než sto let pečovala o akademii, byla založena teprve roku 1810. Jednalo se o Společnost pro zvelebení hudby v Čechách. Ta školu nejen financovala, ale také řídila. Ovšem začátek školního roku byl oddálen také vinou probíhajících napoleonských válek.

Z počátku se výuka odehrávala v bytech samotných učitelů, první budovu škola získala až na podzim roku 1811, kdy se usídlila v dominikánském klášteře sv. Jiljí. Roku 1817 se k orchestrálním hudebníkům přidali ještě zpěváci.

Péčí o umění, hudbu a kulturu se Jan Nepomuk zabýval poslední roky svého života. Zemřel 22. října roku 1840 v Praze a umírání bylo provázáno dlouhou a velice bolestivou

¹⁴⁰ HIRTENFELD, Der Militär Maria Theresien Orden und seine Mitglieder, str. 1158.

¹⁴¹ Tamtéž, str. 1158.

nemocí. Na jeho poslední cestě ho doprovázela pražská vojenská posádka pod velením knížete Windischgrätze.¹⁴²

¹⁴² HIRTENFELD, Der Militär Maria Theresien Orden und seine Mitglieder, str. 1158.

Závěr

Velká francouzská revoluce a následně napoleonské války znamenaly významný předěl v dějinách. Nejen ve smyslu politickém, ale i sociálním a kulturním, přičemž změnám se nevyhnula ani armáda.

Cílem této práce bylo zkoumat vojenskou kariéru šlechtického důstojníka v období napoleonských válek a to na základě životního osudu Jana Nepomuka říšského hraběte Nostitze-Rienecka. Kariéru Jana Nepomuka jsem dále srovnávala ještě se dvěma kariérami šlechtických důstojníků sloužících v napoleonských válkách. Jednalo se o Karla ze Schwarzenberga a Václava Radeckého z Radče. Ke komparaci životních osudů těchto osobností jsem přistoupila z důvodu rozdílnosti obou výše zmíněných kariér, čímž se vymykají „běžnému“ rámci, který je zde vymezen osudem Jana Nepomuka.

Ze studia všech tří kariér vyplynulo, že na postup v hodnostním žebříčku mělo vliv několik faktorů. V první řadě se jednalo o zázemí, ze kterého sledovaná osoba pocházela. Kdybychom se tuto skutečnost snažili rozluštit pouze na základě obecných vědomostí o době napoleonských válek, tudíž bez poznatků o konkrétním kariérním postupu jakékoliv osoby dané doby, vyplynul by následující vztah: čím výše společensky postavená osoba, tím rychlejší a vyšší kariérní postup. Na základě této práce, ve které proběhlo srovnání kariér Karla ze Schwarzenberga s kariérou Jana Nepomuka, je tento fakt na první pohled zřetelný. Na působení obou aktérů je možno sledovat působení rodinného jména, jež oběma aktérům umožnilo velice rychlý postup na profesním žebříčku. Ovšem jsou zde patrné i rozdíly mezi oběma muži, jež jsou způsobeny odlišností společenského postavení jejich rodin. Schwarzenberg jako člen významnějšího šlechtického rodu dosáhl vyššího postavení než Jan Nepomuk.

Tato teorie je narušena profesním působením Radeckého. Podle výše zmíněného pravidla by měl Radecký teoreticky postupovat velice pomalu a pouze s obtížemi získávat vyšší důstojnické hodnosti. Ovšem, jak je všeobecně známo, výjimka potvrzuje pravidlo, a tak si Václav Radecký i přesto, že pocházel z nižší šlechty, vybudoval velice významné postavení v armádě. Jeho kariéra neskončila spolu s koncem napoleonských válek, ale její největší vrchol přišel až mnohem později. Své postavení si vydobyl ne díky zvučnému jménu, ale na základě schopností a své vlastní píce.

Dále je zajímavá otázka možností, jež všichni tři pánové měli. Například Schwarzenberg je znám tím, že si během svého života vybudoval současně dvě kariéry. Jednou byla vojenská a druhou diplomatická profesní dráha. Z tohoto jasně vyplývá, že nebyl

bezvýhradně vázán k armádě. Kdyby chtěl například svoji vojenskou kariéru přerušit, mohl tak klidně učinit a pokračovat pouze ve své diplomatické kariéře. Mohl být přeřazen jako diplomat do téměř jakéhokoliv evropského státu. Jeho postavení mu tuto výhodu umožňovalo.

Radecký naopak tuto možnost výběru neměl. Tím, že si vybral vojenskou kariéru, se vlastně armádě upsal již navždy. Z finančních důvodů nemohl opustit armádu a ani neměl takové konexe plynoucí z rodinného zázemí, které by mu umožňovaly uplatnit se v jiném oboru, kdyby po této možnosti zatoužil. To byl jeden z velkých rozdílů mezi oběma muži.

Dále je zřejmé, že napoleonské války byly ještě stále dobou, kdy i důstojníci velitelé byli v boji vystavováni enormnímu nebezpečí. Tento fakt je snadno vysledovatelný na základě různých životopisů těchto osob. Většina z nich je plná zmínek o početných zraněních, která aktér utřžil v boji.

Je zřejmé, že ohrožení života v boji není nadnesené. Vždyť i Jan Nepomuk byl nucen odejít do penze na základě svých mnohačetných zranění, jež se výrazně podepsaly na jeho zdraví. Ani Radecký nebyl výjimkou, i jeho životopisy jsou plné popisů mnohých zranění, která utřžil v boji.

Je pravda, že tito lidé byli značně odtrženi od mužstva a většinou přímo s mužstvem pracovali pouze nižší důstojníci, ale do samotného boje bylo mužstvo vedeno právě šlechtickým důstojníkem. Vedení vojska do boje bylo stále ještě součástí šlechtické povinnosti a zároveň záležitostí, jež měla vzbuzovat představu rytířskosti. To byl jeden z hlavních úkolů těchto velitelů. Vést své muže do boje a svou vlastní statečností a osobní odvahou dodávat mužstvu právě tyto dvě důležité vlastnosti.

Seznam pramenů a literatury

a) archivní prameny:

Státní oblastní archiv v Plzni

- fond Rodinný archiv Falknovské větve Nostitz-Rienecků 1364-1945

b) publikované prameny:

Martin KUČERA, Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770-1816, Praha 2009.

Anna POTOČKÁ, Paměti z let 1794-1820, Praha 1906.

Deset let s Napoleonem. Paměti císařského komořího. Praha 1931.

Jeník z BRATŘIC, Z mých pamětí, Praha 1947.

c) tisk:

Johann SCHELS, Biographie des Grafen Johann Nepomuk von Nostitz-Rhienek, k. k. Feldmarschall-Lieutenant, in: Österreichische Militärische Zeitschrift 1843.

d) biografické příručky:

Constantin von WURZBACH, Biographisches Lexikon des kaiserthums Oesterreich, Wien 1856-1891.

Allgemeine Deutsche Biografie, Leipzig 1887.

Neuer Nekrolog der Deutschen, Weimar 1840.

Johann SVOBODA, Die Zöglinge der Wiener-Neustädter Militär Akademie, Wien 1870.

HIRTENFELD, Der Militär Maria Theresien Orden und seine Mitglieder, Wien 1857.

Literatura:

Václav ADAMEC, Polní maršál Radecký z Radče, Praha 1887.

Clemens AMELUNXEN, Napoleonův klan. Rodina ve stínu imperátora, Praha 1998.

Andrew Hilliard ATTERIDGE, Maršál Murat-král neapolský, Brno 1997.

Pavel BĚLINA, Generál Laudon. Život ve službách Marie Terezie a Josefa II, Praha 1993.

Pavel BĚLINA, Kolín. 18.6.1757, Praha 1997.

- Pavel BĚLINA, Napoleonské války. Předěl v dějinách mezinárodních vztahů a vojenského umění, in: Napoleonské války a české země, Praha 2001.
- Peter BROUCEK, Francouzský císař, České země, Rakousko a rok 1809, in: Napoleonské války a české země, Praha 2001.
- Robert BRUCE, Bojové techniky období napoleonských válek. 1792-1815 vybavení, bojeschopnost a taktika, Praha 2008.
- Geoffrey BRUNN, Europe and the French Imperium 1799-1815, New York 1938.
- Ferdinand ČENSKÝ, Kniha vojínův Rakousko-uherských. Vlastenecké paměťohodné rozličnosti, Těšín 1876.
- István DEÁK, Der K. (u.) K. Offizier 1848-1918, Wien 1991.
- Tomáš DOSTÁL, Poslední vítězné tažení císaře Napoleona. Francouzsko-rakouská válka v roce 1809, České Budějovice 2008.
- Pavel ELBL, Generál Bagration. Legenda ruské armády, Třebíč 2010.
- Geoffrey ELLIS, Napoleon, Praha 2001.
- Otakar FRANKENBERGER, Václav Radecký z Radče, Praha 1990.
- Josef HANESCH, Karel I. Filip kníže Schwarzenberg polní maršál, České Budějovice 2003.
- Josefa HANESCH, Napoleonovo tažení do Rus 1812-1813, Praha 1972.
- Josefa HANESCH, Osvobozenecká válka 1813-1815 v dokumentech rodinného archívu schwarzenberské sekundogenitury, Třeboň 1986.
- Brigitte Hamannová, Habsburkové. Životopisná encyklopedie, Praha 1996.
- Jan HALADA-Jaroslav ŠEDIVÝ, Metternich kontra Napoleon, Praha 1985.
- Petr HAVEL-Andrej ROMAŇÁK, Radecký. Maršál pěti císařů, Praha 2000.
- Jiří HÁS-Jaroslav TOVAČOVSKÝ, Genealogie Nosticů z Nostic, Praha 2002.
- Franz HERRE, Metternich, Praha 1996.
- Marian HOCHEL, Bojiště bitvy tří císařů u Slavkova, průvodce po památkové zóně, Brně 2010.
- David HOLLINS, Rakouští vojevůdci za napoleonských válek 1792-1815, Praha 2007.
- Antonín HOLUB, Válečné dějiny. Přednášky Válečné školy roč. 1924/25.
- Libor JŮN, České země a dobrovolnické sbory habsburské armády v období koaličních a napoleonských válek (1792-1815), in: Napoleonské války a České země, Praha 2001.
- Libor JŮN, Pro rege et patria. Akademická legie Karlo-Ferdinandovy university období tzv. koaličních válek, in: Dějiny a současnost 4, r. 1998.
- František LOBKOWICZ, Encyklopedie řádů a vyznamenání, Praha 1999.
- Ivan KOLÁČNÝ, Řády a vyznamenání habsburské monarchie, Praha 2006.

Josef KOLLMANN, Obrana Čech v letech 1796 a 1800, in: Sborník archivních prací 1955.

Albert MANFRED, Napoleon Bonaparte, Praha 1975.

Petr MAŠEK, Almanach českých šlechtických rodů, Martin 1999.

Jan Bedřich NOVÁK, Polní maršál Karel kníže ze Schwarzenberka. Historický portrét podle rodinné korespondence, Praha 1913.

Rudolf OTTENFELD, Rakouská armáda za napoleonských válek 1792-1815, Ostrava 2005.

Jiří PERNES-Josef DOLEJŠ a kol., Pod císařským praporem, Praha 2003.

Psal se rok 1805. Bitva u Slavkova (průvodce bojištěm), Brně 1978.

Martin SEKERA, Čeština v rakouské armádě a v císařské rodině, in: Dějiny a současnost XVI, č. 2, 1994.

Aleš SKŘIVAN, Evropská politika 1648-1914, Praha 1999.

Aleš SKŘIVAN, Lexikon světových dějin 1492-1914, Praha 2002.

Milan ŠVANKMAJER, Čechy na sklonku napoleonských válek. 1810-1815, Praha 2004.

Milan ŠVANKMAJER, Bitva u Přestanova a Chlumce 29.-30. srpna 1813, Ústí nad Labem 1955.

Luboš TARABA, Nebezpečný intrikán. Život Ch. M. Talleyranda, Praha 1995.

Daniela TINKOVÁ, Revoluční Francie 1787-1799, Praha 2008.

Dušan UHLÍŘ, Slunce nad Slavkovem., Třebíč 2000.

Lubomír UHLÍŘ, Tereziánská vojenská akademie, in: Bellum 1866, č. 3-4, 1992.

Romana VAICOVÁ, Nosticové, Sokolov 2007.

Stanislav WINTR, Napoleon Bonaparte. Jeho maršálové a ministři, Praha 2009.

Alphons WREDE, Geschichte der k. und k. Wehrmacht, Wien 1901.

Jan ŽUPANIČ, Nová šlechta rakouského císařství, Praha 2006.

Jan ŽUPANIČ a kol., Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české, Praha 2001.